

G.F. Hellmanna sc.

664. Polit.

CHRISTOPHORI ³
FORSTNERI
AUSTRII,

OMISSORVM IN NO-
TIS AD TACITVM,

Liber singularis.

ARGENTORATI,

Impensis Heredum LAZARI ZETZNERI

Anno M. DC. XXXI.

Illustrissimo Domino
DN. PETRO HENRICO
à STALENDORF. L. B. PRO.
CANCELLARIO IMPERII
ROMANI,
Christophorus Forstner Austrius S.

Illme Domine. Magnam rem ausus sum hoc
libellò. De Principum, quos hac aut superior
aetas tulit, consiliis & actionibus, prudentiâ
vel errore aliquo insignibus iudicium mihi
ipse sumpsi. Ea licentia excusare se tibi non
potest, nisi ingenuitate & modestiâ suâ. Ne-
mini infensa est, vel obnoxia: nec aut petulân-
ter exultat, aut rursus fœdâ adulatione se
demittit. Innoxia libertas est, & fortasse,
plus quàm in censurâ decet, verecunda. Hu-
ius mei iudicij, ego te, Domine, Iudicem fa-
cio; cui præter mortalitatis legem hætenus
soli contigit, NUNQUAM ERRASSE. Ra-
tisp. Prid. Cal. Septemb. M. D C. XXX.

CHRISTOPHORI FORSTNERI

AVSTRII

Omissorum liber.

Ad librum I. Annalium.

¶ *Quanto quis servitio promptior: opibus & honoribus extollebantur*] Intempe-
sta libertas plerumque esurit. Obsequium do-
minantibus magis probatur. Pertinet huc Hé-
rici III. Galliae Regis consilium; qui cum se
bellô contra Protestantes nihil proficere cerne-
ret, doleretque; pace, otio, Regni fœlicitate de-
bellandos cœsivit. Nimirû in illo sereno omnia
à Regis benignitate pendere: nullas ex turbis
spes esse aut præmia: quâto quis Regi obtempe-
rantior, opibus & honoribus extollendum. I-
gitur non tam odio eos, quàm contemptu prose-
quutus est; honorum aditû, & spe regiorum
munerum omninò præclusa. Procerum filios
in aulam missos ab interiori amicitia gratiaque
seponebat; subornatô interim Espernoniô;
qui religionis causa id fieri per amicitie speciem
in arcano moneret. In urbibus, his, qui Ma-
gistratum gerebant, si Protestantes essent, ne-
gotium molestis litibus facessebatur; quarum
cognitionem ipse Rex sibi sumebat, ferebatque
contra hostales sententiam. Intercessit his con-
siliis Henrici Guisii ambitio: qui cum pace

A 2

nullum

nullum sui in regno usum fore metueret, Regē invitum in bellum traxit.

¶ *Eadem magistratum vocabula.*] Quomodo hoc eod. libro Tacitus de Tiberio: *Cuncta per Consules incipiebat, tanquam vetere Repub.* Iterum: *Intercessit Valerius Agrippa; increpitusque est Galli Asinii oratione: silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis Senatui præbebat.* Et lib. 3. *Annalium: Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata provinciarum ad disquisitionem Patrum mittendo.* IV. *Annal. sua Consulibus sua Prætoribus species.* Eod. lib. *multa adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro Consul, aut illud Resp. esset, coguntur Patres.* XIII. *Annal. manebat nihilominus imago quedam Reipublicæ.* Cætera in Notis dixi.

¶ *Trucem Agrippam, & ignominia accensum.*] Aspera plerunque & immitia illorum regnandi initia sunt, qui, dum privati essent, injuriis exacerbati, earum sensum in solium inferunt. Benè, & in spem boni principatus appositè Nero differuit, *Iuventutem suam armis civilibus, aut discordiis domesticis minimè imbutam, nulla odia, nullas injurias, nec cupidinem ultionis adferre.* (Tacit. XIII. *Annal.*)

Præterea hîc monendi sumus, eos exercituû duces, qui rebelles civium spiritus contuderunt, imprudenter domitis provinciis Præfectos imponi,

poni,

poni. Nam truces fore, & belli contumaciâ accensos credere par est. Cujus rei lugubre exemplum sunt Belgium & Ferdinandus Albanus. Consultius igitur, novos mittere Præsides, qui *sine hostili ira, & superbia victoris clementer deditis consulant.* (Tacitus XIV. Annal.)

¶ *Legiones, Provincias, classes, cuncta inter se connexa.*] Quamdiu libera urbs egit, atque à Senatu populoque Duces legebântur: fuere semper in armis Italiæ populi, quibus terræ sibi marisque imperium pepererunt. Postea verò, quàm Cæsar Augustus bellis civilibus confectis rerum potitus est, omnia Italicis arma ademit: militumque multas legiones descripsit, easque certis auctoramentis habuit stipendiarias; quæ Romanum à barbaris nationibus tuerentur imperium. Tum fluviorum magnitudine atque fossarum, montibusque asperrimis, desertisque locis atque imperviis circumseptos Imperii limites communivit (Herodianus lib. 2.) Legionum classiumque numerum recenset, lib. I V. Annal. Tacitus. Augusti consilio institit Theodoricus Ostrogothorum & Italiæ Rex, qui ex armatis Italis, & Castellò Verrucâ ad Athesim munitò, apud Augustam Prætoriam Herulos collocavit. (Orlandus Malavol. in histor. Senen. Hieronymus Rub. in Histor. Ravenn.) Sultani Aegyptii non aliam, quam Mamluchorum militiam habebant. Ii autem o-

ianes, ut Leo Africanus, & ex eo Petrus Bizarus scribunt, Christiani pueri erant, Sultanis venditi: qui abjurata patria religione Saracenicis moribus, institutis, armis erudiebatur. Turcæ denique Spahorum equitum, & Ianizarorum peditum fide & fortitudine, quam pepererunt, imperii molem conservant. Cæteri, ut Renatus Lusina tradit, non armis, non equis, ac ne cultris quidem, qui mucrones habeant, uti possunt. Ex quibus constat, libertati propius esse, & Reipub. magis proprium, omnes in universum cives, & sine distinctione armatos atque bellicæ rei peritos habere: quales Romani fuerunt. Regiæ verò dominationi securius est, præterquam illis, qui pace belloque perpetua stipēdia faciūt, armorum usum omnibus interdiceret. Quod Augustum, Theodoricum Regem, Sultanos Aegyptios & Turcarum Imperatores factitare solitos dixi. Sed quæ ab armorum immodico studio (sive penes universum populum illud sit, sive principū arte inter paucos retineatur.) mala, quæ item inde bona timenda sperandaque sint, dixi ad lib. IV. Annal. (*verb. plerunque inopes & vagi &c.*)

¶ *Inter se connexa.*] Maximorum Imperiorum incommodam molem esse, ad lib. IV. Annal. (*verb. Princeps proferendi imperii incuriosus*) pluribus asserui. Sed hoc maximè locum habet, si disjunctæ sint inter se locis, moribus, inge-

inge-

Ingeniis subjectæ provinciæ: si nostris ditionibus interjecti hostes aut æmuli. Quâ ratione Persicum regnum debile Xenophon, & nostri Politici Galliæ regnum, ut benè compactum corpus Hispaniæ viribus & potētia minimè cedere dicunt. Romani ad vastissimi Imperii conservationem limitem legionibus, Castella præfidiis muniebant: Colonias, ad imbuendas legum officiis devictas gentes deducebāt. Etiam receptum erat, ut haberent instrumenta servitutis, & Reges (Tacitus in Agric. de hoc arcano dixi ad lib. 6. verba: ut genus Arsacis &c.) quibus integra regna, florentissimasque gentes regendas dabāt. Idem amicitia vinculum cum populis quibusdam ipsis intercedebat: quos fæderatos, ut Reges amicos appellabant. Tales memorantur Masinissa, Iuba, Attalus, Eumenes, Prusias, Cogidunus, *Antiochus inservientium Regum ditissimus* (Tac. II. Annal.) Massilienses, Hedui, alique. Hispaniarum Rex patrociniô Genuensium, & affinitate cum Allobrogum Principe contractâ, regnorum suorum diffusam magnitudinem connectere tentavit: quod an assecutus sit, aliorum iudicio relinquo. Sanè non semel infida Allobrogis amicitia apparuit: & Genuenses aurum magis Hispanicum, quàm Hispanorum Imperium amare videntur. Quod autem Joh. Boterus Hispanum maris dominum validâ classe cunctis regnis provinciisque præ-

stò esse posse, & ideò nec disjunctas eas asserit; id me non capere fateor. Quid enim? quomodo in utrasque Indias, apertò ultimi, & quod sine terris putabatur, maris secretò Batavi & Angli penetrare potuerunt? Cur tot ex Indiis redeuntes Hispanicæ naves ab iisdem intercepte? Quomodo ante non ita multos annos Gades ipsæ vi expugnari, & trucidatis præfidiariis incendi potuerunt? Sanè aut insignem Senatus Hispanici væcordiam esse oportet, aut vires sibi deesse fateantur necesse est, qui hostem toto mari vagantem non coercent.

¶ *Proscriptionem civium, divisiones agrorum.*] Quod hîc scripsi, vi parta Imperia non nisi per vim servari; & periculum ex misericordia: illustratur Vellei Paterculi his verbis: *Laudandum experientis consilium est Pansæ atque Hirtii, qui semper dixerant Cesari, ut principatum armis quesitum armis teneret. Ille dictitans, mori se quàm timeri malle; dum clementiam, quam præstiterat, expectat, incautus ab ingratis occupatus est.* (III. histor.)

¶ *Pompejum imagine pacis*] Persto firmus in eo, quod hîc scripsi, plus Hispaniæ Regem contra fæderatos Batavos duodecennialibus induciis, quàm quadraginta annorum bellis profecisse. Nam inde discordiæ, negligentiae, ac incuriæ aperta fenestra, & per eas majori vi, quàm per ruinas urbium & machinarum belli-

belli-

bellicarum violentiam labefactata est res Belgi-
ca. Præfagi malorum fuerunt jam olim Bata-
vi, cum Anno à Christo nato CIO IO XCII. nu-
mos cuderent, cum inscriptione: Tuta salus
bello. Et: Pax patet infidiis.

Eod. loco dixi, Turcas veteranum semper
militem, nostros novum inexpertumq; in aciē
educere. Huic incommodo ut mederetur Ro-
dolphus Imperator, superioribus annis Ratis-
bonæ in comitiis in continuum quinquenniū
militem ab imperii ordinibus petiit: additō,
Matthiam Corvinum Regem parvâ quidem,
sed lectissimâ & sub signis assiduâ fortissimorū
militum manu, quæ ab armorum colore Nigra
vocabatur, sæpè ingentes Turcarum exercitus
fudisse.

¶ *Post Antonium Tarentino Brundusinoq;*
fædere.] Clemens VIII. Pontifex Henrico IV.
Galliæ Regi fædus cum Elisabetha Angliæ Re-
gina, allegati, respōdit: Principes sibi omnia per-
mittere, quæ sibi utilia putât: & eò rē devenisse:
ut ob fæd^o neglectū nemo reprehendatur. Lau-
dabat quoq; Frãncisci Marię Urbini Ducis dictū,
privatū quidē ob nō servatum jusjurādū meritō
culpari: Principibus autem regni servandi cau-
sâ licere contrahere, nec contractum implere,
inire fædera, eaq; negligere, mentiri, prodere,
& quæ his similia sunt. Quod Ossatus Cardina-
lis in epistolis scriptum reliquit. Henricus IV.

A 5

Galliæ

Galliæ Rex, cum in eo esset, ut pacem cum Hispanis faceret, Anglis fidem reposcentibus respondit: Reges non aliter inter se pacem & federa facere, quam cum hac tacita conditione, ut quod rebus suis utile est, semper amplectantur: quod perniciosum est, cautè devitent. Itaque à se exigì non debere: ut bellum periculosi eventus cum Hispanis, quam cum iisdem pacem rebus suis salutarem habere malit. Vide quæso, ut omnibus in ore fides est: quam tamè rebus suis damnosam nemo servare velit! Omnes Machiavellicam perfidiam ore detestantur: cõsiliis & actionibus suis exprimunt.

¶ *Cum proferrì libellum, recitariq; jussit.*]

Cæteris, quos recitavi, principibus, qui breviarium Imperii sibi confecerunt, adde Guilielmum primum ex Normannis Angliæ regem, qui quicquid Gentium suo pareret imperio, cunctas simul urbes, oppida, vicos, pagos, Episcopatus, cœnobìa, quantum quisque terræ possideret, quantum quotannis vectigalium acciperet, milites quoque, qui stipendia facerent, ac singula juga boùm passim omnibus locis recenseri, inque tabulas referri jussit. (*Polydor. Virg. IX. hist. Angl.*) Quod dixi, ex præteritâ regnorum conditione de hodierno statu judicari non debere, exemplis demonstrandum est. Itali Parisiorum urbem octingentes mille hominibus habitatâ credunt. (*Francisc. Bocch. de magn. Rom.*) & tamè

anno

anno post Christum natum c10 10 LXXX. peste
 grassante adeò desolata erat, ut plebs per vicos
 aliàs frequentissimostrochô luderet. (*Thuan.*)
 Genuenses aliquando sexcentarum viginti se-
 ptem navium classem in mare deducebant (*P.*
Bizar.) Ex urbe Patavina olim in hostem edu-
 cta centum viginti millia (*Iac. Cavac.*) Quæ u-
 tique præsentì conditioni minimè respondent.

[*Pollionisq; Asinypatris ferociã retineret.*]
 Non muto, quod integras familias rebellionè
 infames in historia notavi. In Anglia tamè non
 tam ad infamiam, quàm generis claritudinem
 pertinet, majores habuisse magnarum conju-
 rationum duces aut conscios. Et eorum, qui ma-
 jestatis crimine damnati ac supplicio affecti
 sunt, liberis ad honores aditus minimè præ-
 clusus est. Quàm prudenter, non dico.

[*Tum primum è Campo ad Patres trans-
 lata comitia.*] De hoc regiæ dominationis mu-
 nimento dixi ad lib. VI. (*verb. plebem primoribus
 tradidit.*)

[*Inter miserat munia solita.*] Non in mi-
 litia modo & castris salutaris cautio est, la-
 bore subigere militem: sed in univèrsum in-
 ter singulares publicæ tranquillitatis tuendæ
 modos & hîc traditur, expeditionibus bellicis
 occupatos tenere subjectos populos, ne in a-
 lia facinora ociosus ardor erumpat. Ita Ro-
 mani quanquam Faliscorum obsidionem rem

A 6

longi

lōgi temporis & immēsi laboris esse haud igno-
rabant: tamen ne domi resides tribunitiis con-
cionibus ad res novas impellerentur, quibus
nulla ex honesto spes, & omne in turbido con-
filium: implicari quamvis difficili bello po-
pulum satius duxerunt. Et hoc remedio ple-
rumque utebantur, ad motus turbulento ex
civitate ejiciendos, ut Plutarchus scribit in
Camillo. Dionysius Syracusarum Tyran-
nus, grave otium regno suo ratus, copias in
Italiam trajecit (*Iustin. XX.*) Et Demetrius oc-
cupatō Syriæ regnō novitati suæ otium pericu-
lolum ratus, ampliare fines regni & opes auge-
re finitimorum bellis statuit. (*Iust. XX XV.*) Por-
rò Dionysius Halycarnassæus VIII. Antiq. pro
regula tradit, prudentes Reip. gubernatores sē-
per alere bellorū semina: quippe satius esse foris
cōflictari, quā domi. Qui in causas accuratiū
inquirūt, cur Hispaniā hodiē nullis bellorū civi-
liū fluctibus agitetur: cū ex contrario Gallia ab
iisdē ferē nūquā interquiescat, inter alias eam
quoque meo iudicio mirē probam adducunt:
quod Hispania perpetuō bellis externis insudet:
cum Gallia ferē solis civilibus armis robur suū
viresque impendat. Nec regnum Hispaniense
ab intestinis tātum discordiis tranquillum hæc
causa præstat, sed & ab externā vi tutum reddit.
Nullibi non Hispana arma sunt: omnibus bel-
lis immixti Hispani sūt: omnia tentant, omnia

mo-

movent Hispani. In Italia, Gallia, Germania, ubique postremò Hispani summæ rei arbitriū sibi sumunt, nullibi quàm domi suæ imbecilliores. Ita dum omnes occupatos tenent, dum bello alios exercent, dum dissidiorum semina aut ipsi ferunt, aut callidè fovent: procul externa arma ab Hispania tenent, & securi ex litore alienum naufragium contēplantur: Duo tamē hīc scopulos offendo. Nam qui hoc pacto à subiectis sibi securitatem procurant, dum externos temerè lacessunt, ruinam sibi sæpè accersunt. Injuria enim vindictam provocat. Ita sæpè fit, ut qui alieno inhiant, sua perdant. Hæc enim bellorum spargendorum solertia non minorum dominorum, sed potentium principum est, qui uno loco acceptam cladem è vestigio resarcire possunt. Cæteri aliis artibus institunt. Denique meminerit, qui hæc leget, internæ pacis conservandæ hunc esse, non ampliandi regni modum. Sæpè enim accidere solet, ut qui pluribus manum injicit, nihil apprehendat. Alter scopulus, quem hīc signo, est: semper nimium armorum studium perpetuitati regnorum & Rerumpub. adversum fuisse: quâ de re quam amplissimè dixi ad lib. IV.

¶ *Ferrum parabant: ni miles Nonanus, preces & adversus aspernantes minas interjecisset.*] Non erit alienū hoc loco quærere, an Princeps civium suorum in se mutuò sevientiuū alteri

alteri

alteri parti, cujus æquior causa videbitur, se
 jungere, an spectator potiùs alieni furoris esse
 debeat? Sanè, ubi sperari potest, Principem in-
 teruentu suo alteram partem perterrefacere, &
 hoc modo ad officium cogere posse: quin consi-
 lio & aduersum aspernantes minis, denique vi
 civili bello finem imponere debeat, dubitan-
 dum non est. Quomodo Ferdinandum Gon-
 zagam Germanorum & Hispanorum militum
 iamjam in mutuum cladem eruptura dissidia,
 minitando, iis se cum Italis accessurum, qui pa-
 cem respuerent, composuisse Julianus Gofeli-
 nus tradit. Sed ubi dubius exitus esse potest, &
 longo bello materia; nemini uni adedò indul-
 gere Princeps debet, ut ipse in partes & factio-
 num odia descendat, Nam & *indecorum est at-
 tractare, quod forsitan non obtineatur*; & utrique
 parti coli, nec suspectum haberi; quàm alteram
 sibi hostem facere præstat. Quò pertinet, quòd
 Leonem X. Pontificem imprudenter egisse nõ-
 nulli differunt, cùm damnata Lutheri causâ;
 quæ initidò Pontificis Majestatem in dubium
 non revocabat; Sylvestro Prierati & sociis ac-
 cessit. Quin imò fatius fuisse, libertatem ca-
 lami, quem utique utrinque Pontificis censu-
 ræ subjiciebant, in Monachis ferre; sibi que sè-
 per integrum servare iudicium, quàm præcipi-
 ti damnatione alterius exasperare ingenium. Et
 hæc distinctio servanda erit, quotiescunque al-
 tera

vera

terâ dissidentium partium Majestatem principis manifestè non oppugnat. Nam si id fiat, omninò alteri factioni Princeps nomine, auctoritate, vi suâ robur addere debet. Quâ in re Henricum III. Franciæ Regem graviter errasse censent, qui cum Guisianam factionem sibi & regno perniciem machinari nō ignoraret, neutri tamen favere, quàm Henrici Navarræi partibus accedere maluit. Sed quia hac de re dicere occupimus: porrò explicemus, an duobus inter se principibus bella gerentibus, qui uni horum vel utrique vicinus est, medium se gerere, aut accedere alteri debeat? Sed profectò ad hanc quæstionem vix potest simpliciter, & sine multâ cautione responderi. Illud certum est, magnum & suæ potentia vi nixum, principem utrumque tutò facere: Nam si uni suas vires jungat; prona erit victoria, & certus victoriæ fructus. Ex diverso, qui nimia vitium imbecillitate alienæ injuriæ exponatur, sive alterius partis amicitiam, sive neutrius profiteantur: vix unquam impediunt, quin præda victoris & ludus esse cogantur. Nam priori casu, si belli fortuna tibi & federato contrà dederit, uterque tantum habebitis, quantum victoris libidini placuerit: sin viceritis; ad leoninæ societatis legem victoriæ commodum socio, tibi labores, sanguis impensæ cedent. Posteriori casu utramque partem, etsi non verbis, re tamen hostem

senties.

sentes. Transitum militibus & com meatum concedere, insolentiam & avaritiam Ducum, licetiam militum perferre necesse habebis. Nec hujus patientiæ ullum est precium. Nam quæ uni imputas, eadem illius hosti concessa gratiã omnem corrumpunt. Postremò, qui vincet, idè te pro hoste habebit, quia amicus non fueris.

¶ *Tristissima quæq; maximè occultantem*]
 Dixi supra (*hoc lib. verb. Letiq; interdum nuntii*)
 velocissimè plerunque de principũ morte famã diffundi: ideoque excessum eorum supprimendum: donec provisus, quæ in rem sunt, de certò successore transactum sit. Sed & cæterorum quoque negotiorum publicorum, cladum, victoriarum casus fama portentosa celeritate procul distitis locis sæpè nuntiasse memoratur: quod non nisi Spirituum Geniorũq; per aërios tramites incredibili pernecitate volantium ministeriò fieri potuit. Plura ex veteri historia exempla prudens prætereo. Ex recentiori clarissima duo recensebo. Florentinis grave bellum erat cum Gregorio XI. Papa: quod non nisi post triennium Pontificis ipsius morte finiri potuit. Anno post mundi Redemptorem natum M. CCC. LXXVIII. Serezanam Papa, Florentinorum Procuratores, aliorumq; Italiæ principum oratores, pacis conficiendæ causâ convenerant. Cùmq; Florentiæ summum in omnibus

bus

bus & impatiēs desiderium pacis esset, & quicumque per portam, quā Serezanā venit, ingrediebātur, anxīā curā de negotii successu per plures dies interrogarentur: tandem VI. Kal. April. circa secundam noctis horam immanibus pulsibus porta civitatis cohorruit. Accurrunt vigiles, & quis? unde? quare hoc temporis veniat? querūt. Respondet ille, quisquis erat oleæ ramū manu pretendēs, Serezanā se venire, prosperę rei nunciū. Apertā igitur portā, nūcius quidem nullus, cæterū oliva ibi appēsa videbatur: & illicō quasi certæ pacis rumor totam urbem pervagabatur. Subita igitur hilaritas: & ubique concurrebant: manibusque, ut quisque advenerat, plausis, novam tranquillitatē sibi gratulabantur. Inde festus clamor, choreæ, ignes, & cætera lætitiæ ostentamenta. Constitit postea, ipsā horā, quā Florentia isto spectro turbata est, Pontificem Serezanæ mortuū: & sublato è rebus humanis hoste, pax tantoperè desiderata populo Florentino contigit. Hęc, aliasque id generis historias narrat in disput. politicis Apollinaris Calderinus Ravennas. Ego his geminam addo ex Thomæ Fazelli historiā rerum Sicularum. (*lib. XXVI.*) Syracusæ à Saracenis gravissimā obsidione premebātur. Adrianus Brasinius Patricius à Basilio Imperat. ad succurrēdū missus, ignavō mari & malacia in Peloponneso apud Hieracis portū detinebatur. Quæ causa fuit, vi captæ interim urbis, Ejus

B

rei

rei nuncium Adrianus eodem dié in Peloponneso habuit. Quippe pastores paludem portui, ubi stationem Græci habebant, proximam accolentes pridie captas Syracusas constanter asseverabant. Interrogati, unde id scirent? à dæmonibus in suâ palude habitantibus id se accepisse responderunt. Cumq; Adrianus pastoribus fidem adhibere nollet, & ipse ad paludem accessisset, percontantibus pastoribus Spirituum voce ipse triste responsum suis auribus accepit. Nec multò post, qui ex clade evaserant, dæmonum indicium confirmârunt.

[*Nullis certis mandatis.*] Satius esse, quædam ministrorum, in bello maximè, prudentiæ relinquere, quàm nimium strictis mandatis rerum gerendarum occasiones corrumpere, recenti exemplo docemur. Immanis ille virium maritimarum paratus, quem in Angliam effudit Philippus II. Hispaniarum Rex, non aliam magis ob causam successu caruit, quàm quòd Medinæ Sidoniæ Dux Classis Imperator, semper Regis contraria mandata causatus, omnes rei benè gerendæ occasiones omitteret. Nam ut in terrestri expeditione ducis potestas certis limitibus circumscribi possit: Ita in maritimistam strictè itineris & rei peragenda ratio præscribi non potest. Maximè fortuitarum capax mare est. Opportunitas vèti, temporis, celi, fluxus ac refluxus, tenebrarū, lucis, & locorū profunditatis diversa consilia exposcunt.

¶

¶ Ut sunt mobiles ad superstitionem percussa semel mentes.] Ferdinandus Catholicus Hisp. Rex omnes suas cupiditates colore religionis textit. Et tamen jurisjurandi religionem hic tantæ pietatis Princeps adeo neglexit, ut ipse Confalvus Magnus non semel in magnorum virorum coronâ de fluxâ ejus fide conquestus feratur. Inde ejusdem jocus in vulgus emanavit, dicentis: ejus se Numinis metu adstricturum Principem suum, cujus majore reverentiâ tangeretur. Quô dicteriô parû sinceram in eo de religione Christianâ opinionem, adeoq; Judaismo infectam (quâ labe hodieq; ex Lusitanis plurimi laborare dicuntur) notabat. P. Bizar. XIII. Hist. Genuen.) Idem Ferdinandus cum aliis principibus acturus, non ex optimatibus oratorem legebat, sed ab alicujus monasterii solitudine extractum: quod hodieq; Hispaniæ Regibus usitatum est. Ita præter recisos Legationis sumptus fidem quoq; ejusmodi feciales & reverentiam negotio conciliant.

¶ Quamquam rudis dicendi, nobilitate ingentâ.] Ostentatio multiloquentiæ, & verborum anxius delectus in Principe nescio quid scholasticum sapit. Indigna tantô rege oratoria erat, cum Jacobus Magnæ Britanniæ Rex orationem ob temporis brevitatem minùs elegantem in Comitibus regni excusaret. Est aliquid in Principum sermone ipsâ horriditate, libertate-

tateq; , cui à dicentis dignitate gratia accedit, commendabile; aliquid denique, quod nisi in magnis viris (quos quia magna faciunt, parùm verbis valere, parùm interest) non laudes. Henricus IV. Galliaë Rex promptâ ac profluenti eloquentiâ erat, & quæ deceret Principem. Melchior Cardinalis Cleselius, sive loquatur sive scribat, vehemêti quadam enaturali ac ab omni fūco alienâ eloquentia pollet. Nihil arti, omnia naturæ & negotiis exercito ingenio debet.

¶ *Extractum cubili Casarem tradere vexillum, intento mortis metu subigunt.*] Non carebit utilitate adnotare hîc, quibusdam Principibus, quibus suorum fides suspecta est, usitam cautionem, *mutare cubilia*. Abbas Persarū Rex qui superiori anno decessit, singulis diebus plures sibi lectos in diversis cubiculis parari iussit: unde nemo, ubi Rex dormiret, scire poterat: maximè, cum unâ nocte pluries surgere, & ab uno loco in alium transire soleret. Quæ providentia Henricum quoque III. Angliæ regem morti eripuit. Nam cum miles quidâ incognitas ob causas Regi infensus per fenestram noctu cubiculum Regium ingressus esset, & ferro pulvinar, Regē se fodere arbitrat^o iteratis ictib^o percussisset: cōmodum accidit, quòd Rex eâ nocte alibi dormiret: uti libro decimò sextò hist. Anglicanæ tradit Polyd. Virgili^o. Similis cautio fuit, quâ usus est Ladislaus Neapolis Rex, quæ
in

in castris rarò solum, sed prout in militum contubernia incidisset, cum gregalibus, pane, cafeò, alliò vesci solitum, refert Scipio Amiratus, (in lib. de vita Ladislai.) non tam, quod popolare rebatur, misceri militũ vulgo, quàm quod à venenis, quæ aurea regũ pocula miscere solèt, hoc modo se tutum arbitrabatur. Denique scitum est, quod idem Amiratus in parallelis scribit: Heleonoram Toletanam Cosmi Magni Hetrurix Ducis uxorem, primis imperii annis & invalidis adhuc novi principatus fundamentis longissima noctium spatia lusu & aleã transe- gisse: non pravã ludendi libidine, sed contra crebras, quæ tũ in maritum detegebantur, conjurationes.

¶ *Quia plerunq; ad concilianda vulgi studia eo regmine pedum induebatur.*] Abas Persarum Rex, de quo modò dixi, jucundissimã comitate exterorum regum gentiumq; legatos apud se habebat. Tartari animalium cornibus pro poculis utebantur: Igitur in his Tartarorum legatis vinum miscebat. Moschovitas largis comotationibus ad hilaritatem provocabat. Hispani equis donabantur. Hiberis (quos Georgianos hodiè appellamus) suilla caro, quã mirè delectãtur, apponebatur, quãquam eã vesci Mahumedis lege interdictum sit. Apud eosdem Iberos honoris & reverentiæ genus est, propinatos scyphos humili manu tradere: cùm

ex contrario Persis in more positum fit, alterius
ori quàm proximè admovere, ac penè infunde-
re: sed & hac in re patrium morem omittere,
& quæ grata exteris, usurpare Rex solebat.

[*Et quidam bonorum casi.*] Nihil tam suâ
naturâ bonum & sanctum est, quod non corrū-
pat hominum improbitas! Publicis nominibus
privatos affectus tegimus. Majestatis judicium,
aliorumq; criminum persecutio res est sanctis-
sima: & tamen, quoties illa medicina in toxicum
evaluit? Inimicitia, aut judicantium avaritia,
quot homines vita & fortunis everterunt, &
hodieq; evertunt? Domitius Corbulo, pluri-
ma per Italiam itinera fraude mancipum, & in-
curiâ Magistratuū interrupta & impervia cla-
mitando executionem ejus negotii susceperat.
Sed id haud perinde publicè usui habitum,
quàm exitiosum multis: quorum in pecuniam
atque famam damnationibus & hastâ sa vie-
bat (*Tac. III. Annal.*) Inter initia Imperii Fla-
viani, cum nihil æquè fatigaret, quàm pecu-
niarum coquisitio: non jus aut verum Mu-
cianus in cognitionibus, sed solam magnitu-
dinem opum spectabat. passim delationes, & lo-
cupletissimus quisque in prædam correpti. (*Ta-
cit. II. Histor.*) In Franciâ, regnante Henri-
co II. severissimâ proscriptione ibatur in illos,
quos vulgus per mutatam religionem invisos,
Hugonatas appellat: non religionis curâ: sed
ad latendam cupidinem Dianæ Valentinae, a-
mica

micæ Regiæ : cui Rex damnatorum ex causa
Hæreseos bona donaverat. Postremò tributa
& vectigalia publica rerum gerendarum ner-
vos esse, quis non lubens admittat? sed quis ex
diverso adeò nostrorum imperitus morum est,
ut nesciat, ex illâ messe uberrimos fructus non
tàm ad Principem, quàm exactores, quæstores,
canonicarios, opinatores pervenire? His com-
modum, Principi invidia cedit.

[Nam spes incesserat dissidere hostem.]

Quas factiones externum Principem in alieni
regni possessionem introducere hîc dixi, eadẽ
plerumque instabilis hautq; diuturni Imperii
causa fuerunt. Cave enim credas, proditione alie-
ni domini jugum quemq; emere velle. Inimici-
tiæ sunt, æmulationes, metus, ambitio, quæ
peregrinam amicitiam commendant: quas ubi
causas removeris: qui tuâ operâ non ultrà ege-
bunt, odisse te incipient, ex saturatis odiis, &
subversis æmulis aut conciliatis: gravis est ami-
citiæ, quam ut necessariam ante ambiveramus.
Ut taceam, quòd vel nimiam cupiditatem suarum
professione, vel superbâ benefici conscientiam,
vel aliam aliquam causa suspecti plerumque fiunt,
aut invisi, quos ut tutelares Genios paulò antè
colueramus. Carolus VIII. Galliæ Rex à Ludo-
vico Sforza, ut se contra Aragoniorum poten-
tiam muniret, in Italiam accitus fuit. Ubi me-
tus cessit, & suspecta Caroli fortuna erat: Lu-
dovicus ipse cum fœderatis ejiciendo ex Italia

Carolo egregiam operam navavit. Nuper Philippus I. Hisp. Rex unicum labantis religionis in Gallia fulcrum vulgò audiebat. Guisus, Meduanus, Mercurius, Aumalius, Nemorosus in hunc, ut fidei columnen respiciebant: hunc velut Medusæ caput Henrico Navarrao opponebat. Et tamē, cum ille sui, Ernesti Austrii, & Claræ Isabellæ Eugenæ filix in novi Regis electione, rationem haberi vellet, & nimis properè animi sui cupiditates renudaret; repudium Hispanicæ amicitix miserunt, quotquot antè ei innexi erant. Angli olim penè universum Gallix regnum habebant; à Philippo Burgundo, potenti Principe, qui patris necem ultumibat, velut in possessionem missi. Rex emotâ mente Anglum filix maritum, & Genero regnum, Carolo filio posthabito, in dotem dederat. Videbatur Deorum hominumque consensus esse & conspiratio in Anglicanam fortunam: cum ecce subitò in pejus omnia labi, cunctaque retrò ferri. Henricus, ille Regum flos, illud belli fulmen, & suorum delictum, in medio victoriæ cursu, fatis ostensus tantum moritur; infante regni bellicque hærede relicto Moritur & Carolus Gallix Rex, (cogita, quàm facile DEO sit, partium vertere fortunam.) ob læsam mentem eo rerum statu, nō inutilis modò regno, sed perniciosus. Ita non tantum hostis morte, sed & sui Regis excessu res Gallica respirabat, pro fatuo Carolum sapientem imposte-
rùm

rùm Regem habitura. Is cunctando publicam rem restituit, fortunæ minimum permisso. Avaricum Biturigum, quod tutissimum è præsentibus, arcem belli elegerat, consiliis & astu, armis procul ostensis, res hostium moliens. Interea Puellæ Aurelianensis ductu (sive numine afflata illa verè fuit, quod libètiùs credo; sive prudèti fraude, quod Iustus Lipsius mavult, in scenam producta.) Aurelianum obsidione liberatum; cunctis ad præsentissimum DEI auxiliũ animos recipientibus. Porrò & vivo Henrico Rege, & eo mortuo in Comitibus Sarisberiensis & Jo: Talbotti virtute, fortitudine, prudentia Anglicarum partium fortuna maximè conquireverat. Horum alter in Aureliani obsidio tormenti ictu occisus: alter postea captus est. Igitur senescentibus Anglorum viribus, cum præterea Burgundus à Carolo Rege, promissis, precibus, omni ambitu ad reconciliationem invitaretur: denique accedente indignatione, quod, cum Aurelianenses non Anglis, sed Burgundo se dedere vellent, intercessissent Angli: dissiliit fœdus & amicitia. Simul Angli Galliã cedere coacti sunt.

¶ *Spes incesserat, dissidere hostem.*] Unũ adhuc supra notatis addam: Turcicæ potentiaẽ ut initium causamque, ab armorum studio, ita occasionem ex Principum Christianorum multitudine, æmulatione, discordiisque fuisse. Ita non modò per nostra dissidia invaluerunt, sed

B 5 & ho-

& hodie per eadem tuti sunt illi barbari. Dudū funus essent, & solum in historia nomen, si vires & consilia jungeremus. Græci Imperatores Occidentis Principum arma in Turcas pro recuperandâ Palæstinâ stricta, omni arte, moli- mine, fraude semper hebetare studuerunt. Cuius rei non minima causa fuit religionum inter Græcos Latinosque differentia: qua fiebat, ut alteri alterorum periculum vel læti, vel sine curâ contemplarentur. Expulsis igitur Palæstinâ Christianis, Turcæ arma in ipsos Constantino- politanos verterunt, dignum perfidiæ præm. ū. Accessere odia inter ipsos Byzantinos Princi- pes accensa, quibus occæcati, Turcas ipsos, ut ex historia Joh. Cātacuzeni & Georgii Phrā- zæ constat, in mutuam perniciem acciverunt. Quod item non sine perpetua nominis sui in- famiâ factitârunt superiorum temporum Prin- cipes: Alfonsus II. Neap. Rex, Ludovicus Sfor- za, Isabella Hungariæ Regina, Franciscus I. & Henr. II. Franciæ Reges. Porro quæ Christia- norum discordia Turcis immanis potentiæ oc- casio fuit; eadem facit, ut de illâ destruenda nemo cogitet, & quisque in lucro deputet, non laceffi. Causæ dissidiorum sunt vel ab odiis in- testinis, vel à positu terrarum, quibus hic aut ille imperat, vel denique à mutuis suspicioni- bus. Satis loquuntur odia, quibus nos mutuo profequimur, tot bella, quæ potiozem Euro- pæ partem in hunc usque diem infestant, affli- gunt,

gunt, exhauriunt. Pleræque nationes, nullis
privatis similitudinibus, sed Principum inclina-
tionem & utilitates secutæ, velut iussas inimi-
citas acerrimè exercent. Hispani Gallos, & hi
illos, & utrosque Angli, & universi Italos, &
Itali universos infensos averfosque habent. Et
quod lugubrius est, unius nationis homines in
bella plusquam civilia & profanis odiis decer-
tata exarsisse aut meminimus, aut videmus. Ne-
scio quæ insania, quæve furia nostras mentes
lymphavit? Belgæ Hispanici Imperii vel asse-
rendi vel excutiendi causa in Belgas, Galli cōtra
Gallos, & adversus Germanos Germani infausta
arma aut strinxerunt olim, aut tenent hodie-
que. Sic occupatos quæ salutis publicæ & ju-
stissimi belli in Christiani nominis hostes cura
subire posset? Nunquam de bono publico aut
de communi periculo cogitare vacat iis, qui in
suam tantum ultionem, in suam avaritiã, ambi-
tionemque explendam vigilarit Richardus II.
Angl. Rex in Syriam olim exercitum duxit, &
ad eos metus Sultanum adegit, ut jam Hieroso-
lyma tradere, & sic cum Christianis pacisci co-
gitaret: cùm ecce Philippus Augustus, Gallo-
rum Rex, reversus & ipse è Syria, & Richardo
infestus, cum exercitu in Normanniam, quod
tùm Anglici juris erat, movet: & Richardum
tùm publici orbis rebus intentum ad rerum
suarum tutelam in Europam revocavit. Vix
seculum inde effluxerat, cùm Philippus Vale-

fius omni regni sui mole ad hæc bella transma-
rinæ pietatis conversus est. Et aderant in auxi-
lium Navarra, Aragoniæ, & Bohemiæ reges,
multique prætereà mortales, quos pietas tan-
gebat. Iam in anchoris classis stabat, quæ qua-
draginta armatorum millia veheret: trium an-
norum commeatus additus. Exercitus terra-
iturus trecentorum millium erat. Tam gravem
apparatum tantamque spem mundi intervertit
Eduardus III. Anglorum Rex, tunc primùm
Franciæ sceptrum, tanquam matris Isabellæ
hæreditatem aggressus vindicare. Sic in nostra
viscera acti sumus; & à nobis superati, trium-
phos Saracenis Turcisque congeessimus.

Præter mutuas inimicitias, Christianorum
consilia fœdusq; in Turcas disjungit periculi à
communi hoste impendentis major, aut tanquã
ex longinquo minor & incertior vis ac metus.
Quò fit, ut propiores tam voraci incendio aut
miserè absumantur, aut iniquis pactionibus sa-
lutem redimãt. Diu est, quod Pannonæ & Au-
striacæ ditiones (Italorum Germanorumq; auxi-
lia mediocra erant.) tanti hostis impetum susti-
nuerunt: cæteris Principibus Christianis altè
securitati suæ indormientibus. Gallis, Anglis,
Batavis fœdus quoque cum Turcis intercedit,
non eã opinor necessitate, quã Veneta Resp.
coactam cum Turcis amicitiam colit. Nam
populus ille mediis undis velut innatans, nequit
arare terram, quæ urbi panem suggerat: & in-
sula

sulæ in mari sparsæ, vix in tertiam anni partem
 frumenta proferre dicuntur: quæ minimo à
 Turcis petunt sumptu. Præterea mercaturis
 crevisse urbem illam scimus: quas interciderè,
 & consequenter ruere urbem necesse est, com-
 mercio cum Turcis, & navigationibus in Ori-
 entem sublatis. Denique præcipua hujus fœ-
 deris necessitas est, quod Veneti ubique Turcis
 finitimi, primi eorum impetus excipere necesse
 habeant: quibus cum soli resistere nequeant,
 & in reliquorum Principum Christianorum, ut
 res sunt, fœderib⁹ parû spei sit: sati⁹ ducunt, qualè-
 cunque cum potentissimo Principe pacem ha-
 bere, quam certissimo cum rerum suarum da-
 mno bellum. Nunquam enim aut moverunt ar-
 ma, aut deposuerunt sine imperii sui diminuti-
 one. Tertiam dissidiorum inter Christianos
 Principes velut nutricem esse dixi, mutuas su-
 spiciones, ob quas nulla tam sancti fœderis spes
 esse possit. Nam qui ex fœderatis vel potius
 commoditate vel aliâ opportunitate bellum
 expeditiùs profèqui, aut bello capta faciliùs tu-
 eri poterit: reliquorum æmulatione nunquam
 carebit. Austriaci Principes commodo ditio-
 num, quibus imperant, situ, armis, pecuniâ, mi-
 lite penè soli Turcicæ potentiaæ opponi possent.
 Sed plerique fortunas ipsorum augeri nõ æquis
 visuri sunt oculis: imò infringi illorum vires
 omnes præoptabunt. Adeoque auxilia Impe-
 rii Principum tuendis potiùs, quàm proferen-
 dis

dis finibus mittuntur: ut Trajantis Baccalinus
licubi scribere non sit veritus: Satius esse Ger-
manis, amittere Viennam, quam recuperare Budam.

His igitur obicibus publicum bonum, & comu-
nis periculi depulsionem retardantibus nescio
sanè, quid in nostris armis, fœderibus, viribus
spei ponendum sit: Legatos belli redemptores
huculque in aulam Byzantinam misimus: scilicet:
ne furiis nostris intercederet hostium miseri-
cordia, neve ferrum in nostra viscera sevens ex
manibus nobis eriperent inimici. Sancte Deus,
Fortis, Magne, Terribilis! Peccatorum hæc à
te nostrorum pœna est: Tu quidem fœdam gen-
tem, cum tibi visum fuerit, infortunio & exci-
dio mactabis. Hoc gementes sub tam feræ Ty-
rannidis mole expectant à te Christiani, hoc
templa tua, quæ vesani deleverunt: hoc denique
Justitia tua: cujus est tot innocentium sangui-
nem fuscum barbarorum libidinem, & cætera ne-
fanda belluarum istarum flagitia vindicare. Sed
hoc non faciunt federa nostra. Domine! Tu
armabis manum ejus, quem elegeris, Tu facies,
Domine Sabaoth.

*¶ Achaiam ac Macedoniam onera depre-
cantes levare in præsens pro-consulari impe-
rio, tradique Casari placuit]* Cum Augustus ex
S. P. Q. R. voluntate imperium singulare, quod
minùs legitimum antè videbatur sibi uni stabi-
lisset: quo regni occupandi omnem à se depel-
leret

leret suspiciōē; nequaquā totius imperii curā sibi uni deposcit: sed provincias omnes cū populo divisit. Quę pacatę erāt & imbelles, ac à finibus imperii longiùs aberāt, militūq; præsidio nō indigebant, populo tradidit; eas verò, quę militaribus copiis instructę erant, quò exercitus omnes, quibus sua magnitudo innitebatur, in suā potestate haberet, sibi retinuit, tanquam eas quoque pacaturus, & denique populo redditurus. In eas, quę populi erant, Proconsules: quę Cæsaris, Legati Præsidesq; mittebantur. Cæterum, ut tectior ambitio esset, potestatem Reipub. constitundę & provincialiū ordinandarū in decennium tantum assumpsit Augustus. Decennio transacto, cum adhuc non ex sententia compositę res essent, in quinquennium, ac deinde etiam in tertiū decenniū, & petiit & impetravit, ita ut successione quinquenniorum, & decenniorum perpetuo imperiū administraverit. (v. Onuphr. Pany. III. Comment. de Repub. Rom.)

Ad librum II. Annalium.

¶ *Cæterum Tiberio haud ingratiū accidit.*]
 Occidere, privare oculis, aut naso, in Monasterii solitudinem detrudere viros eminentes, & regnandi suspectos, Tyrannica cautio est. Cui adde, quod Normānici generis in Sicilia Reges super effossos oculos nervos super talū magnis viris incidere, eosque perpetuo postea carceri mancipare solebant: quod ex Thomæ Fazelli historia constat. Cautionem à CHR. Besoldo

V. C. Doctore meo, præscriptam : adigere magnos viros ad ducendas uxores & suscipiendos liberos : ancipitem esse, & tam nocere posse, quam prodelle dixi. Rationem dicti in notis habes. Certè Henricus Guisus Gaspari Schöbergio monenti, moderationem servaret, Regis potentiaë ne nimium insultaret, plebejo favori ne fideret, ad uxorem liberosq; respiceret, respondit: *Non se duxisse uxorem, nec liberos suscepisse, ut essent, qui ejus consilia interturbarent.* (Thuanus: XCIII.) Carolus Emanuel, qui nunc Allobrogibus imperat, Saluciarum Principatus invadendi eam rationem habuit, quod Deum tam pulchrâ & numerosâ sobole minimè se auxisse diceret, ut ditioe, quam à majorib. acceperat, exiguâ contentus esset (Thuan. XCII.) Denique sunt, quibus de magnis hominibus audacter, & plerumque in deterius judicare mos est, qui Mauritio Nassovio, fæderatorum Belgarum summo Imperatori non constituram integritatem fuisse putant, si ex unâ & legitimâ uxore liberos sustulisset. Eodem loco necessariò præceptum posui, magna imperia haut diuturna finire. Quò pertinet, quod Philippus II. Hisp. Rex testamento filium jussit, Pro-reges Indiæ Occidentalis crebrò mutare: quique revocabuntur, consilio Indiarum adhibere, alterosque alteris per vices succedentes, quasi exploratores apponi. Ita futurum, ut nec diuturnâ absentia corrumpantur, & potius de gloria

ria

ria inter eos per æmulationem, quàm de privato compendio per factiones sit certamen.

¶ *Suum militem haud perinde vulneribus, quàm spatii itinerum, & damno armorum adfici: at si mare intretur, promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi.*] Vires maritimæ magnum pondus addunt expeditionibus bellicis. Nam sine his nec miles cogi in tempore, nec commeatus & instrumenta belli convehi tam commodè possunt: Milites quoque & iumenta per inopiam & labores fatiscunt. Denique rerum bello necessariarum subvectio terram longè majores requirit sumptus, quàm mari. Unde fit, ut cum Turcarum Imperatores cum Hungaris & Persis bellum habent, eundo & redeundo non modò major æstatis pars, sed etiam tot milites miseris & itinerum incommodis absumantur, ut ferè nunquam lucrum impensæ respondeat. Nec tamen iis assentimur, qui maritimam potentiam terrestribus vitibus præferunt, quos ipsa satis experientia refellit. Neque enim aut Cretenses olim, aut Polycrates Sami Rex, qui mille naves armatas habuisse dicitur, aut Rhodii, aut Phœnices, aut denique Veneti, Genuenses, Pisani, Britanni, Batavi, quamvis mari potentissimi aut fuerint, aut adhuc sint, in terra continenti unquam latè protulerunt imperium. Ex diverso Romani, Car-

C

tha-

thaginenses, Saraceni Græcos Imperatores, Augustus Sextum Pompejum, maris dominio solâ terrestri militiâ, quam in naves transtulerant, penè nullo negotio pepulerunt. Ut proinde falli illos manifestum sit, qui majorem fore Venetorum potentiam putant, si posthabito Longobardicarum urbium imperio, maritimis rebus, quô cœperant, studio incumbere perrexissent. (*vide Boter. X. della ragion di stat. & lib. I. dell. Rep. di Venet.*)

[*Flumen Visurgis.*] Ad hæc verba adnotavi, moris esse, ut cum duo Principes conveniunt, is, qui dignitate antistat, prior ad constitutum locum veniat. Honoris enim speciem esse, quod alter posterior, & ad hunc accedere videtur. Consimilis observationis est, quod Arnoldus Oslatus Cardinalis in epistolis tradit; Principum oratores, qui posteriores advenerant, à cæteris, quamvis majorum legatis primos honoris causâ adiri, salutarique:

[*Haud perindè Germanos vulnèra, luctus, excidia, quàm ea species dolore & irâ affecit*] Templum Divo Claudio apud Britanos constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur. (*Tacit. XIV. annal.*) Genuenses Alfonso Regi quotannis auream pelvim ex pacto mittebant. Hanc cum ille, convocatis omnibus proceribus & populo inspectante, non secus ac devictarum gentium manubias in sublimi

dis majoribus tormentis, quæ ad arcem ferien-
dam necessaria erant, ineptæ essent. Quibus
Rex, Monachis aliquot Lusitanis coram, re-
spondit: Si non potero trajicere integra tor-
menta; metallum in frustra concisum trans-
portabo, fundamque tormenta in ipsa Insula.
Consilium non aspernandum Ducibus, quibus
superare montes, aut minoribus navigiis trans-
ire maria necesse est.

¶ *Ita moderans, ne lenire neve asperare
crimina videretur.*] Præmia ipse Princeps
tribuere, pœnam non nisi per magistratus irro-
gare debet. Quod Philo Hebræus pulchrè do-
cet in libro de Abramo, his verbis: Cum illi
sapienti (Abrahamo) oblata esset trium virorum
species: duos tantùm ad excisam regionem eloquia
divina dicunt venisse, ut delerent ejus incolas: cum
tertius indignos adventu suo duceret. Is quantum
equidè intelligo, erat ille, qui verè Est: æquum judi-
cans, ut bona per se ipsum largiretur, contraria verò
exequenda suis potentis relinqueret: & sic solorum
bonorum author præcipuus, mali verò nullius existi-
maretur. Id quod mihi videtur, & reges ad imi-
tationem nature divinæ facere: dum per se ipsos gra-
tias porrigunt, pœnas per alios sanciunt.

¶ *Et quanquam multi è domo Principis
sustentasse opibus, juvisse consilijs dicerentur,
hanc quæsitum.*] Retuli in notis ad librum
primum Theodosii Augusti moderationem,
qui

qui cæso Valentiniano rebellium duce, de conjuratis quæstionem agitari noluerit. Hujus consilii rationem reddit Ammianus Marcellinus: *ne formidine sparsa per multos, reviviscerent provinciarum compositi turbines.* Interdum alii respectus à pœnarum immaturitate abstinendum suadent. Quidam crudelitatis famam horrent: alii ex paucorum cæde surgentia plarium odia verentur. Viennæ urbis magistratus liberiores de Ladislao Rege Pragæ veneno sublato in Eizingeri, qui eum in Boëmiam deduxerat, invidiam jactas voces cohibuere: non tam Eizingeri amore, quàm ne Boemi irritarentur: quos pacatos sibi vicinos, quàm infensos malebant. (*Aeneas Sylvius histor. Boëm. c. XXI*) Jovius autor est, quanquam veneno perempti Leonis X. Pontificis multa & magna suppetent argumenta, tamen in autores inquiri vetitum: ne in nomen magni cujusdam Principis in expiabili cum invidia quæreretur.

[Invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem nullò officio coluisset.] Francisci Simonetæ exemplo commonstravi, Principes ferè reconciliari, & depositas iras in ministros primarios vertere, ac velut ex pacto alteros ab alteris invisos sibi ad pœnam deposcere. En tibi alia duo hujus rei documenta. Hadrianus IV. Pontifex opere procerum Apulorum & Calabrorum, Guilielmo Regi, cum eas provincias ademisset; non multò post, inconsultis o-

C. 3. mibus

mnibus, cum Rege pacem fecit: Proceribus, qui ab eo defecerant, necessitate, fugâ, sibi salutem quærendi, impositâ. Ex quibus Robertus Capuæ Princeps ad Lirim fluvium à suis proditus, oculis privatus, & in carcerem coniectus miserè periit. (*Fazell. XXVI.*) Friderici Siciliae & Caroli Neapolis Regum bella composita sunt; additâ lege, ut Proceres, qui ad alterutrum Regem transierant, omni patrimonio, quod in violatis regnis possederant, in perpetuum privarentur. (*Fazell. lib. XXIX.*)

¶ *Tiberius dimoverat Syria Creticũ Silanum.*) Notavi hîc, Venetos in majoribus suæ ditionis civitatibus Justitiæ curam, cæteramq; civilem administrationem, & armorum præfecturam nunquam in unum aliquem conferre. Cui addendum est, quod Arnoldus Ossatus Cardinalis in Epistolis præcipit: Urbis præfecturam, & arcis in eâ sitæ custodiam nunquam uni alicui committendam. Idem Ossatus monet, nunquam provinciarum præsidibus concedi debere, ut ipsi civitatibus provinciæ suæ Rectores, aut præsidii Præfectos imponant. Ipsius Principis id munus esse: eaque in re, ut in plerisque regnandi capitibus graviter errasse Henricum III. Gallorum regem, quod, cum maximarum provinciarum administrationem gratiofis in aulâ hominibus tradidisset, iisdem civitatibus, quos vellent, Juridicos, quosque vellent Tribunos centurionesque arcibus imponere permiserit. ¶ *Of-*

¶ *Offensus urbi, propria quoque ira, quia Theophilum quendam Aréo iudicio falsi damnatum precibus suis non concederent.*] Refragari quanquam injustis desideriis suis, injuriam potentes putant. Piso Atheniensibus iratus erat, quod eum infra justitiam colebant. Rodericus Gomezus Sylva, ille in Philippi II. Hispan. Regis gratiâ adeò potens, Piscaræ Marchioni, tunc Siciliae Pro-Regi, duos, qui se proximo sanguine contingebant, in opulentarum nuptiarum spem (splendidissimæ enim in illo regno dotes dicuntur) commendaverat. Cum autem, nisi vis adhiberetur, confici negotium non posset; & Pro-Rex ab omni injustitia abhorreret: duo illi, læsos se, quod Pro-Rex potestate suâ usus non esset, arbitrati, & jus malevolentiam interpretantes, ex Insula se in Hispaniam proripuerunt, questibus aulam & Sylvam implentes. Nec à periculo longè aberat Pro-Rex: cum ipsum opportuna mors rebus humanis exemit.

¶ *Ambigua gens ea antiquitus, non modo ingenis, sed situ terrarum; quo nostris provinciis latè præterita, penitus ad Medos porrigitur: maximisq; imperijs interjecti, & sæpè discordes sunt; adversus Romanos odiò, & in Parthum invidia.*] Similis morum Armeniorum descriptio extat lib. XIII. Annal. in his verbis: Armenii ambigua fide utraq; arma

invitabant; situ terrarum, similitudine morum
 Parthi propiores, connubiisque permixti, ac liber-
 tate ignotâ, illuc magis ad servitium inclinantes.
 Hodiè non valdè absimilis Armeniæ Hungaria
 est; inter duo maxima imperia, Romano-Ger-
 manicum & Turcicum posita. Cum neutris
 gentis illius mores conveniunt; Turcæ tamen
 veteres hostes, & religione diversi, quotidia-
 nis denique injuriis infesti, sine exceptione ini-
 mici habentur. Adde vel præcipuam causam
 (quâ ab Armeniis, quosignotâ libertate ad ser-
 vitium inclinare Tacitus ait,) differunt Hunga-
 ri) quod non alia in isto regno ingentior nobili-
 tati cura, quàm ne quid de iis prærogativis de-
 cedat, quas à tam multis ætatibus intemeratas
 habent. Turcæ autem in unam servitutem o-
 mnis claritudinis sanguinisque familias pre-
 mit. Inde ex necessitate in Imperio & Austriâ
 Domo quæsitum contra inimicam potentiam
 subsidium, & reges ex Germania sumpti: quos
 tamen inde petere, quàm habere, hucusque
 maluisse videntur. Nam nec Ferdinando I. nec
 Rudolfo II. nec Serenissimo Nostro Ferdinan-
 do II. pacata semper illius regni possessio fuit.
 Suspica optimatibus ingenium: quod opum
 & potentia cõscientia, ac vicini Turcæ prom-
 pta auxilia acrius irritant, Stephanus Botscaius
 non vi, non armis subigi potuit: pace obstri-
 ctus est. Nuperrimè Buthianus cum Turcis in-
 cendiò, cæde, rapinâ ad Viennæ usque subur-
 bia

bia impunè evagabatur. Rodolfus Imperator
 sublatò è medio Andrea Bathoriò Cardinali
 per Michaelè Valachiæ Principem: ipsum po-
 stremò Michaelè turbidorum consiliorum
 insimulatum immisò milite occidit. Sigis-
 mundo Bathorio, ex amplissimo principatu in
 unum Moraviæ hypocauftum deportato otium
 fecit legendis, quibus impensè delectabatur,
 Senecæ & Lipsii epistolis, atque studendi puri-
 tati latini sermonis. Nec cum Mose Sicularum
 fortissimo Duce ad ultimum amicitia constitit.
 Qui reverenter de actis tanti Principis judica-
 bant, infelicitatem temporum accusabant: qui-
 bus sine cædibus & injuria optimè meritorum
 Principum regnum servari non posse videba-
 tur. Alii acrius, familiare, Austriis esse, dice-
 bant, in novis regnis parandis sic indigenarum
 & primariorum virorum opibus & operâ ad
 res suas firmandas uti, ut postea pro beneficio
 maleficio reddant: & subeunte fastidiò eos
 tanquam suspectos, occasione quæsitâ, de mo-
 dio tollendos curent. Cæterùm, quòd Tacit-
 us (XII. Annal.) *barbaros Roma petere Regem,*
quàm habere malle; eorumque acres impetus cun-
ctatione languescere, aut in perfidiam mutari, di-
 xit; præter id, quòd de Pannonum gente nunc
 retuli, aliud exemplum occurrit in Moschorum
 populo. Stephanus Bathorius Poloniæ for-
 tissimus Rex Livoniam illis & Plescoviam ar-
 mis abstulerat; & ad majora aspirabat. Theo-

G s

dofius,

dosius, qui Basilio Patri in magno illo imperio successerat, nullo iudicio juvenis, & nullâ rerum experientiâ erat. Itaque ad externas illi opes respectabant. Nec longâ consultatione opus. Domus Austriaca propria potentia, foederibus & haut occultis in Polonum simultatibus tantæ fortunæ capax videbatur. Theodorum juventâ incautum, ut regno inhabilem, vel è vivis tollere, vel monasterio includere animus erat. Igitur secreti nuncii Pragam ad Rodolfum Cæsarem mittuntur, resque tam magna in aula Imperatoris summo cum silentio agitabatur. Et jam parùm ab exitu res abesse videbatur: cum maximè alieno tempore Stephani Regis mors intervenit; magno quidem imperitorum gaudio, qui domus Austriacæ æmulum, ac penè professum hostem mortuum publicè lætabantur. Verùm prudentiores, & quibus hujus secreti motitia, excessu Stephani Austriacos à tantâ spe excidisse, haud vanè augurabantur. Nam Moschi metu, qui ipsos ad consilium petendi ex Germania Principis adegerat, soluti, omisso negotio domum abierunt.

¶ Petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntijs ad discordias traheret.] Ita de Rhescuporide Thraciæ Rege hoc eod. libro Tacitus inquit: *Damnatum in Senatu, ut procul regno suo teneretur. Et Antistio Veteri è primoribus Macedo-*

cedo.

cedonia, ut turbido, & Rhescuporidis cōsilio permixto
 aquâ & igni interdictū est: additūq; ut insulâ tene-
 retur, neq; Macedonia, neq; Thracia opportunâ (Taci-
 tus III. Annal.) Hoc argumentō Plautum &
 Syllā Neroni invisos reddidit Tigellinus: no-
 bilitatem eorum & propinquos, huic Orientis, illi
 Germaniæ exercitus commemorans (Tacitus XIV.
 Annal.) Et Valerius Asiaticus Claudio suspe-
 ctus fuit, quod genitus Vienna, multisq; & validis
 propinquitatibus subnixus turbare gentiles natio-
 nes promptum haberet. (Tac. XI. Annal.) Cæsari
 Atestino inter alias transactionis cum Clemen-
 te VIII. Pontifice leges, ea quoque dicta fuit:
 ut intra præstitutum tempus omne patrimoni-
 um, fundosque, quos in Ferrariensi ditione ha-
 bebat, divenderet. Henricus III. Galliarum Rex
 Britanniarum Armoricarum præfecturam Philippo
 Emanueli Lotharingo Mercurii Duci conces-
 sit: cōtradictibus prudentioribus, & præcipuè
 Philippo Huraltō Cevernio: Quod Mercuria-
 nus ab uxore Maria Luxemburgâ tanquã Pen-
 teuriarum Domus hærede Jus in Britannia sibi vē-
 dicaret. Et cū postea Hæricus IV. Carolo Gui-
 sio provinciæ præfecturam detulisset: idem
 Cevernius regni Cancellarius intercessit: regni
 arcanum esse dicens, ne ulli procerū, qui jus in
 aliquâ provinciâ haberet, præfectura ejus attri-
 bueretur. atqui notum esse, ab Jolanda, Rena-
 ti Andini, Siciliae Regis F. prognatos Lotharin-
 gos jus in Provinciæ Comitatu sibi semper vin-
 dicasse.

dicasse. Denique quibus mortalium actiones profanis tantum finibus metiri solens est, Sigismundum Bathorium Transylvaniæ principem imprudenter fecisse disputant, quod cum Rodolfo Cæsare contra Turcas fædus fecerit: & pro fædere cum Turcis rupto uxorem ex Domo Austriacâ, atque in dotem bellum Turcicum acceperit! Ita enim ei belli cum potentissimo hoste gerendi necessitatem impositam: nec in Cæsare satis virium & auxilii: Denique his qui Transylvaniam Regibus Hungariæ subiectam olim fuisse dicebât, aditum esse factum. (Adde quæ scripsi ad lib. VI, verb. *Virgenus Arsa-*
cis &c.)

¶ *Arctâ cum Rege amicitia, eoque accom-*
modatiorem ad fallendum.] Pari fallaciâ Archelaum Cappadociæ Regem Tiberius matris literis Romam elicuit. (Tacitus V, h. lib.) & Octo III. Imperator Crescentium in Mole Hadriani obsessum fide per Tanaum hominem sibi familiarissimum præstitâ sese dedentem, suspendio necavit. Denique Henricus IV. Galliarum Rex Bironum per Petrum Fugæum Escurium, & præsidem Janinum, quibus ille multum tribuebat, (alter etiam castrorum metatoris munere sub eò defunctus erat) in aulam ad supplicium pettraxit.

¶ *Remmius Evocatus priori custodia Re-*
gis appositus, quasi per iram eum gladio trans-
igit.

*igit. Unde major fides, conscientiam sceleris,
& metu indicij mortem Vononi inlatam.]*

Nota hæc facinorosorum ars est. Henricus VII. Angliæ Rex Johannem Lincolniensem, quem fabulam de Pseudo-Eduardo cudisse suspicabatur, ut de sociis ex eo rescisceret, interfici veterat. Interfectus tamen est in prælio à consciis, metu indicii. (*Polyd. Virg. XXVI. Angl.*) Comprehenso Scarano quodam Turcâ, qui Cantacuzeno Imperatori insidias struxerat, cum qui circumstabant ad eum trucidandum profili-
rent; edixit Imperator, pro hoste habiturum, qui ei manus intulerit: sumpturumq; in argumentum communicati cum eo consilii. (*Ioh. Cantacuz. lib. III. Hist.*)

¶ Missi à Pisone incusabantur, ut valetudinis adversa rimantes.] Suspectum est omne nimium officium: & vix unquam suspicionem carent ab hoste profecta amicitiae ostentamenta. Cum Domitianus Cn. Agricola ægrotantem crebrius per nuncios videret, & libertorum primi, & Medicorum intimi, cottidiè adessent: non tam curam illud quàm inquisitionem fuisse Tacitus ait, (*In Agric.*) Fredegundis Chilperici Galliæ Regis primò pellex, mox justa uxor, Prætextatum Rhotomagensem Antistitem in templo sacra peragentem percutiendum curavit; lethali quidem vulnere, sed cui aliquandiu supervixit. Moesta eo

C 7

ipso

ipso venit visere : sive ut exploraret , sive ut oculos in ejus angore pasceret. Atque ibi bellè , ut putabat , dissimulans , questus & iram miscuit , quod in talem virum tantum patratum esset facinus , & author lateret. Sed Prætexus vicinâ morte liberior : minimè , inquit , latet ; & testor me ejus scelere percussum , quæ Reges occidit. Ea Fredegundis erat.

¶ *Obsistente Sentio civile bellum incipi.*

Eadem penè verba eundem in sensum tendentia sunt lib. I. *Si auxilia & socii adversum abscedentes legiones armarentur : civile bellum suscipi.* Seditiones & rebelliones , præterquàm uno casu (quem notavi ad hunc lib. II. verb. *Cunctaq; ejus facta , cum prohibere &c.*) adhuc in herba , & antequam adolescant , viresque acquirant , armis , aut quovis modo opprimi debent : certo tùm successu , & nullo regiæ majestatis periculo. Verùm dubiis rebus & ubi ambiguus exitus esse potest ; omnia prius tentanda sunt , quàm arma : nec nisi ex necessitate civile bellum suspiciendum. Videtur igitur minùs prudenter fecisse Serenissimus Sigismundus Poloniæ Rex , qui , cùm Carolus Sudermanus Patruus adhuc omnia ad Regis obsequium , regnique commodum referret , ac , ut verbis fidè faceret , eodem tempore naves bellicas , quæ regem ex Poloniâ in Sueciam transportarent , Dantiscum misisset : non nisi instructo cum exercitu in regnum venire maluit. Inde suspicio-

nibus

nibus & quærelis patefactus locus, & denique regii obsequii ejuratio. Prudentius Grimoaldus Longobardorum Rex adversus Lupum Forojuliensem Ducem defectionem molientem, ne Longobardos civilibus armis imbueret, Cananum Hunnorum Regem concitavit. (*Sigon. de Regn. Ital.*)

¶ *Haut ignavo ad ministeria belli Juvene Pisone, quanquam suscipiendum bellum abnuisset.*] Meo tamen consilio & iudicio consultius fecerit Princeps, abstinere ministrum ab executione consilii, quod non probavit. Vix enim magnis cæptis debitam alacritatem adhibet, qui de exitu non benè sperat.

Ad Librum III. Annalium.

¶ *Nam vulgatum erat, missam à Cn. Sen- tio famosam veneficiis.*] Sæpè mihi mirari contigit improbitatis ingenium, cum veneficii varias species in historia legi: Ecce, quàm solerti scelere Britannicum sublatum Tacitus refert. Claudius veneno delectabili boletorum cibo infuso necatus. Otto III. Imperator chirothetis venenò illicitis peremptus. Conradus Friderici II. F. infectò venenis clystere à Manfredo fratre extinctus. Ladislaus Neapolis Rex ex coitu cum puella ab ipso patre, pretiò conducto, venenatà periit. Et ô scelus! etiam
sacrum

sacrum panem, in omnium malarum, atque adeo aeternae mortis antidotum ab ipso DEO nobis datum, maleficis succis tinxit, eoque Henrico VII. Imperat. vitam ademit, vnius monachi immanis audacia. Taceo, quae cottidie funera faciunt; facis venenatae fumus, corrupta floris suavitas, fatalis cultelli illita acies, & quae alia inhumana hominum excogitavit immanitas! Magis iuvat cautiones hic referre, quas vitando huic malo praescribit Excellentissimus Medicus, amicus noster Ludovicus Septalius. Initio ait, nihil aut parum praesidii esse in iis, qui praegustare Principum cibos & potus solent. Nam & illos, si fidi sunt, falli posse: nec veneni vires momento se exerere: denique perimere posse copiosum cibum potumque, qui gustu tantum exploratus sine noxa sit. Quod si & ipsi hi tales scelesti esse malunt; mille modos esse, quibus fallant: posse praesumendo medicamenta se adversus noxiam vim munire: posse ventrem prius multo cibo implete, dein vomitare virus: posse illam partem libare, quam veneni immunem sciunt. Caeterum praeccepta Septalii haec sunt.

I. Princeps in ministeriis secretioribus, puerorum magis operam, quam adultorum, & horum, quam senum, (nisi & illi exploratae fidei sint,) utitor.

II. Pauci sunt, qui haec intima ministeria curent. Nam inter multos semper unus erit, sceleri paratus.

III. In

III. Indusia, cæteraq; linea supellex à fidissimis asservator: sitque infecta fumo odorifero ex foliis lauri & rosarum.

IV. Reconditas & atrabile involutas mētes caveto.

V. Alex deditos fugito.

VI. Uno ciborum genere nimis impensè se delectari ne monstrato (*adde quæ dixi in his parolipomenis ad lib. I. verb. Extractum cubile Casarem.*)

VII. Boletos, fungos, ranas ne edito: ne sub prætextu, quod his cibis suâ naturâ maligni aliquid insit, tutius veneficia patrentur.

VIII. Plerumque appositum sibi panem, quæsito colore duriolem esse, aut non satis coctum, mutato.

IV. Si cibus aut potio peregrinum oluerit, aut sapuerit, exspuito.

Hæc Septalius: qui idem falli eos ait, qui se ovorum sorbilibus esu tutos putant. Nam & his venenum facilimè infundi. Quod quî fiat, equidem non me intelligere fateor. Illud sanè scio, DEI & Genii tutelam esse, quæ non à venenis modò, sed cæteris quoque insidiarum dolis securos nos & inviolatos præstat. Absq; his nulla cura, nulla diligentia, nulla denique cautio profecerit.

[*Inter irritamenta domus foro immixta*]

Invidiæ irritamentum Pisonis domus foro imposita hîc dicitur. Quæ eadem res sepè affectati

D

princi

principatus argumentum fuit, aut rebellio-
nis cogitatae suspicionem præbuit. Valerius
Poplicola ex eo, quod Romæ in summa Veliâ
ædificârat, atroci invadendæ Reip. crimine no-
tatus est. (*Liv. II.*) Genuæ olim privatorum
turre depressæ sunt, & ad altitudinem LXXX.
pedum redactæ. (*Sigon. XV. de reg. Ital. P. Bizar. I.
hist. Genu.*) Et ante illa tempora iidem Genuen-
ses Pisanos hostes suos pertinaci obsidione coë-
gerunt, ædes suas usque ad unam contignatio-
nem demoliri (*Sigon. XI. de reg. Ital.*)

¶ *Atq, utinam ego potius filio juveni,
quàm ille patri seni cessisset.*] Cantacuzenus
Imperator, in historia gloriæ suæ adscribit, fi-
lios habuisse, quorum haud rarò consilium ex-
quirebat, & sequebatur. Scipio Amiratus
in Parallelis tradit; Philippum Valerium jam-
jam cum Patre, Cosmi Medicæi jussu capite
truncandum, his verbis usum: alii quod patrum
monita negligant, ego, quod nimis patris au-
toritati obsecutus sum, ad mortem adigor.

¶ *Sibi tamen adversus eum integras.*]
Principes nullò se pactò, nullò fædere aut re-
conciliatione cum perduellionis reò teneri pu-
tant. Cùm apud Sixtum V. Pontif. de Henrici
Guifii in urbem Parisiorum adventu referre-
tur; exclamasse ajunt: ô temerarium hominem,
qui omnis salutis suæ posthabitâ curâ irritatum
Principem vitæ & mortis suæ arbitrum fecit:
dein

dein cum à Rege benignè acceptum intellexit, clariore voce inclamasse: ô fatuum & ignavum Principem, qui inimicum hominem exitio suo natū sibi è manibus elabi passus est. (Thuan. XC.) Cætera vide sis in Notis.

¶ *Quàm solus & nullis voluptatibus avocatus mæstam vigilantiam &c.*] Nimum frequens Principale secretum, aut in arcana- rum libidinum, aut sævæ cogitationis argumentum plerumque trahitur. In Tiberii se- cessu fœdæ libidines & crudelium consiliorum digestio erat: in Julio III. Pontif. nulla pu- blici curâ marcidæ voluptates: In Henrico III. Franciæ rege, cum solus esset, atrox & magni alicujus facinoris prævia meditatio: hyberno maximè tempore, quo Melancholiâ pleumq; vexabatur. Tunc enim domestici tractabile ejus, reliquô anni ingenium morosum & diffi- cile experiebantur: tūc parci somni erat, & to- tam noctē vigilans, aut temporius surgens: IV. viros à secretis epistolis, & Cancellarium tra- ctandis assiduè negotiis fatigabat. Denique parum illo tempore à furore aberat. Natu- ram ejus Cevernius, qui pueritiæ ejus admotus erat, optimè noverat: qui & fore prædixit, ut, si Guisus eum ultrà laceßere pergat, ab eo sine strepitu in cubiculo quodam die interficeretur. (Thuan. XCV.)

¶ *Romana Civitas olim data.*] Id nisi vir- tuti olim Romæ precium erat. Veneti quo-
D 2 que

que summis Principibus volentibus, cupientibusq; , jus suæ civitatis tribuerunt. Ut ineptus sit Cantacuzenus Imperator, qui lib. IV. suæ historiæ Crali Triballorum Principi exprobrat, quod se in Senatum Venetum adlegi passus esset.

¶ *At herculè nemo refert, quod Italia externa opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidievolvitur*] Certè Cladianis temporibus quindecim dierum alimenta nõ amplius urbi superfuisse, Tacitus refert: (XII. *Annal.*) cum magnâ Deum benignitate, & modestiâ hyemis rebus extremis subventum est. At herculè olim ex Italiæ regionibus longinquas in provinciâs commeatus portabant: nec tunc infæcunditate laborabatur. Sed Africam potius & Aegyptum Romani exercebant: navibusq; & casibus vita populi permittebatur (Tacitus XII. *annal.*) Verùm hodiè, quanquam Italia aliquot locis, ut apud Benacum, in Gallia-Cisalpinga & Campania, amœna & fertilis sit, supra cæterarum regionum felicitatem; tamen alibi tellus frequentiâ mōtiû aspera est, aut nimio & maxime sterili æstu aret. Malis quidem aureis, punicisq; & diversa ficium stirpe, olivis quoque abundat: sed frumento à Sicilia & ex Oriente, deniq; à Belgicis Anglicisq; navibus advecto (ipsi Gedano, Lubecâ, Hamburgo petunt.) vivit. Ut inde dicendum videatur, quod hodiè navibus &

& casibus Italiae vita permiffa est, non tam hominum ignavia & agriculturæ neglectu quàm soli infæcunditate fieri. Quod nec Turcis ignotum est: qui superioribus annis Amurathi Imperat. suo, post res in Persia compositas, quò arma verteret, ambigenti, suadebant pluribus partibus eod. tempore maturâ jam messe vim in Italiam faciendam esse. Ita populos in urbes compullos, annonâ deficiente ad deditiõnem, & imperata faciendam nullo negotio cogi posse. Nam vix in pace, cùm messis per ocium colligitur, ad tot populos alendos eam sufficere, & è Sicilia ac Oriente, atque longinquis ad Septentrionem positis regionibus frumentum difficilissimis subvectionibus coemere. His accedere, quod homines ferè in Italia opificio vivunt: quo per bella sublato protinus seditiones & defectiones secuturas: & prægrandes illas civitates fame & egestate preffas facilè eò adductum iri, ut tributum pactæ, legem ab Othomanidis accipiant. [*Lazarus Superant. in Othom.*]

Hispaniam autem non soli vitio sterilem esse, sed habitatorum & agricolarum infrequentia laborare veriùs puto. Erat enim olim fertilissima, & omne genus frugum feracissima, hominibus quoque abundabat. Nec vanum est Roderici Archiepiscopi Toletani elogium, quod extat lib. III. rerum Hispan: Hispania quasi paradifus Domini verè principalibus fluminibus navigatur, scilicet Ibero, Doriâ, Tago,

Anâ & Bæti; montanis inter quælibet interje-
 ctis: mediæque valles sui latitudine deserviunt
 ubertati, & humore fluminum fæcundantur,
 & pro magna parte rivis & fontibus irrigantur.
 Sed & puteorum suffragia rarò defunt. Fæcun-
 da frugibus, amœna fructibus, deliciosa pisci-
 bus, sapida lacticiniis, clamosa venationibus,
 gulosa armentis & gregibus, superba equis,
 commoda mulis, privilegiata castris, curiosa
 vino, defes pane, dives metallis, gloriosa seri-
 cis, dulcis melle, copiosa oleo, læta croco, præ-
 cellens ingenio, audax in prælio, agilis exerci-
 tio, fidelis domino, facilis studio, pollens elo-
 quio, fertilis in omnibus &c. Et cultoribus ac
 habitatoribus olim frequentem fuisse, ut vete-
 ra omittam, argumento esse potest, quod Joh.
 Boterus [quamquam non ignorem, Ælium
 Antonium Nebrissensem in decadibus multò
 minorem numerum edere] scribit, Regem Gra-
 natensem contra Ferdinandum & Isabellam in
 aciem eduxisse c. c. equitum. Porro idem
 Nebrissensis ex solâ urbe Granata xx. milia
 pedites per septem portas effundi solitos testatur. Quod
 autem hodiè ad tantam hominum paucitatem
 redacta sit Hispania, tribus non immeritò ra-
 tionibus adscribas. Prima est bellum inter
 Mauros & Hispanos per aliquot secula magnis
 odiis; & si Roderico Toletano credi par est, nõ
 minoribus viribus gestum. Boterus rationem
 subduxit, intra tres menses utrinque cæsa se-
 ptin.

ptingenta hominum millia. Ex quo nosse possumus, quantum sanguinis ab utraque parte septingentorum annorum bellum hauserit. Pax secuta, & barbarorum fuga non reddidit vaginae suae enses Hispanicos. Bella Africana, Neapolitana, Mediolanensia, Indica, Batava immensum absumpserunt numerum. Altera solitudinis Hispanicæ ratio est, quòd Ferdinandi Catholici & Emanuelis Lusitaniæ Regis editis plus quàm octingenties mille Hebræi ex regnis illis exacti, & in Turcarum oras deportati sunt. Tertiò quod & naturâ sua & arte Regum, quibus ocium sibi periculosum amovere, & externa arma continuis bellis procul Hispaniâ tenere inter regni arcana est, assueti sũt Hispani odisse ocium, tractare arma, & perpetuò militiã sequi. [*vide, quæ dixi in his paralip. 5. ad lib. 1. verb. intermiserat munia solita.*]

Anglia quidem felicibus pascuis, & pabuli bonitate excusat ut spontaneam, sic utilissimam & ad ovilia factam sterilitatem: & jam Henrico VIII. Rege cæperant rari coloni esse, casæ rusticæ complanari, ac solitudines agriculturâ neglectâ armentis & gregibus frequentari. Sed exitiosum hoc fuisse regno consilium tunc quoque patuit: cautumq; idè fuit Principis constitutione, ut domus dirutæ reficerentur, coloni reducerentur, septa pascuorum refringerentur. Verùm tam sanctum præceptum precium, ut ferè semper, & Vuolsæus, apud

quem venalia cuncta erant, rescidit. (*Polyd. Virg. XXVII. hist. Angl.*) Post illa tempora, cum Elisabetha per summam iniquitatem à predecessoribus suis concessas Hanseaticis urbibus immunitates rescidisset, & lanæ Anglicæ pãnorũq; commercium in Germaniam propagasset: adeo lucri dulcedo agriculturæ studium in contemptum neglectumque adduxit, ut jam tunc Cæcilius Reginae à secretioribus Consiliis regno exitium inde prædixerit. Nam valdè indè numerum hominum imminutum iri: pro mille agricolis, gregibus pascendis decem sufficere pastores: qui in otio & sub umbrâ, lacte & semper ad os fistulâ viventes, bellicis laboribus prorsus sint inepti. Et sanè jam tùm hominũ penuria in nobilium familiis, mercatorum tabernis, & artificum officinis, in militia denique laborabatur. Sed præsens commodum futuro damno potiùs habebatur.

[*Dites olim familia studio magnificentia prolabebantur.*] Hæc causa plerasque in Austria mea dites olim nobilium familias afflixit. Incredibile est, quantum prodegerint in luxu mensæ, vestis, equorum, domestici instrumenti. Sola Bacchanalium insana pompa, in honorem Cæsaris (ita loquebantur,) instituta, integra patrimonia abligurivit. Inde lapidum & serici causâ nostra pecunia ad exteras gentes translata est: Inde nobilium patrimonia, Castella, prædia, mercatoribus & fœneratorum impro-

improbissimæ nationi cesserunt: Inde nova rusticis imposita onera, & nihil avaritiæ ac rapinis intactum: Inde virtutum neglectus: & tantum, qui per prodigentiam in aulâ noscebantur, in honore & oculis erant: Virtus obscura delitescere cogebatur. Tantò prudentiùs Sanctissimus Imperator noster Ferdinandus in superioris anni Bacchanalibus edixit, ne quis ex aulæ Proceribus in paratum ludicri festi ultra e. florenos insumeret. Serenissimus quoque Maximilianus Bavariæ Dux Elector aulam suo exemplo antiquâ parsimoniâ compositam habet. Abas denique, qui paulò antè Persarum Rex fuit, quamquam serico regnum abundet, non nisi lineam vestem Proceribus & populo concedebat: ipse quoque non alio cultu conspicuus erat. Sericum aliis gentibus vendebatur.

¶ Sincerâ adhuc inter matrem & filium concordia, sive occultis odijs.] Ex eo quoque quòd Principum filiorum, etiam contra matres suas odia vetera, nec heri tantum cognita sunt, apparet: *cunctis affectib. flagrantiorum dominantium libidinem esse.* Reginae plerumque vel tutelæ potestate, vel saltem quod matri in filium omnia licere putant, tyrannidem nimis intendunt, nec tam filium Principem esse, quam se matrem, cogitant. Muliebri quoque fastigium pro diminutione principalis potestatis ac-

D **§** **cipi-**

cipitur. Nero in matris usque necem duravit. Tiberius cum Livia, Michael Porphyrogenitus cum Theodora, Galeatius Mediolanensis cum Blanca Maria, matribus suis manifestas similitates exercuerunt. Et Reginae Matris Mariae Medicæ cum Ludovico Rege dissidia, regnum Gallicum aliquando distractura, publico bono in tempore composita sunt. Superest denique adhuc Princeps maximæ indolis, qui ministris suis venatum ire recusantibus, matrisque imperium obtendentibus; sibi rerum summam divino munere concessam, matris precarium imperium esse respondit.

¶ Pompeij theatrum igne fortuito haustum Caesar extructurum pollicitus est.] Adnotavi hinc, quæ sint ædificia publica aut privata, quæ Principis magnificentiam deceant: dixique infantiã Neronis, qui domum ædificaverit, in qua haut perinde gemæ & aurum miraculo essent, quam arva & stagna, & in modum solitudinum, hinc sylvæ, inde aperta spacia & prospectus. Pyramides quoque in Ægypto regum pecuniæ otiosa & stulta ostentatio fuerunt. Tamen faciendi eas causa à C. Plinio hist. nat. lib. XXXVI. traditur, quæ mihi valdè probatur, *ne plebs esset otiosa.* Egregia tranquillitatis publicæ conservandæ ratio: *occupatum tenere populum, pascereque plebem.* Potentiores honorum satietate, oppidani negotiationibus & mercaturâ, tenuiores victus quarrendi occasione subministrâ in officio continentur. Inde Pisistratus, quos in foro otiosè ob-

errantes videbat, ad se vocatos his verbis interrogabat : Si tibi boves aratores mortui sunt: de me alios cape: sin semina non habes, de meo dentur tibi. (*Aelianus variarum histor. IX. c. XXV.*)

Ad librum I V. Annalium.

¶ *Mox Tiberium varijs artibus, &c.]*

Illorum, qui Seiano similes in animo Principis omnia possunt, primam artem dixi, dominum ab intima rerum cognitione, quam maximè possunt, excludere, atque ad vitam molli ocio degenerem impellere, sibi que omnium adrogare arbitrium. Quò pertinet, quod Abas Persarum Rex, cujus jam sæpius mentionem fecimus, cum ab amico reprehensus familiariter esset, quod nimiam popularitate, assiduoque sui conspectu majestatem minueret, quam Turcarum Rex paucissima sui ostentatione egregiè tueri sciret, respondiisse fertur: Has voces à ministrorum fraudibus & ambitione esse, quibus Principes in regis solitudinem deportare inter artes sit: quo ipsi tutius peccent. Veram regnantis magnitudinem esse, audire omnes, omnia scire, & jubere omnia.

Ejus, quod scripsi, vicinos Principes solere tantæ potentis viros, clam vel muneribus aggredi, vel omni honore, cultuq; penè ut æquales, colere, exemplum est, Thomas Vuolsæ

us Anglici regni Cancellarius: quem Franciscus I. Galliaë rex literis suis modò dominum, modò patrem vocando, simulandoque, se plurimum ejus consiliis deferre, adeò suum fecit, ut homo vanissimus Tornaci reddendi negotium paulò post regi confectum daret. Porro mirares est, sed vera tamen, quod in Hispania ex auro Indico claves fabricari narrant, quibus omnium Principum sacra recluduntur: & quod majus adhuc est, & fidem superat, Tagum aliquando Pyrenæos transcendisse, seque in Ligerim, & Sequanam exonerasse, Gallia magno suo malo sensit. Dicam sine ambagibus; aurum Hispanicum in plerorumque Principum aulis immane quantum splendore suo plurimum oculos perstringere dicitur. Et Principes quidem suo jure, quibuscunque modis aliena secreta expiscari se putant: Illorum autem qui muneribus, fumoque honorum fidem suam immolant, nunquam excusanda perfidia est.

Quòd Reges immensis donis non amari, sed si quid in illis, quos sic extollunt, veræ amicitiaë fuit, imprudenti liberalitate extinguï dixi; duabus Taciti sententiis comprobatur, quarum prima de Vitellio est; III. histor. *amicitias, dum magnitudine munerum, non constantia morum contineri putat, meruit magis, quam habuit.* Altera ibidem: *Liberalitas, ni adsit modus, in exitium vertitur.*

Sejani artes, quibus ad tyrannidem, & ad
eri.

eripiendum Tiberio imperium grassatus est; hinc inde Tacitus recenset, & ego velut in fasciculum collegi. Illustria magis erunt, quæ dixi, si, quas hinc apponam, binas historias cum Seiani actis contenderimus. Perennius quidam post Marci Antonini Philosophi mortem, à Commodo, qui patri successerat, Prætorio præfectus erat. Is Imperatorem juvenem & insidiis facilem nactus, statim ab initio scelertas spes concepit. Primum illud artificium fuit, voluptatum illicitis adolescentem corrumpere, atque ab omni publici cura avertere. Inde immensam auri cupidinem ut expleret, paternos Commodi amicos & nobilissimum quemque ac ditissimum calumniis, & fictis criminibus ad mortem adegit, bonaque damnatorum ipse invasit. Filii denique sui, ut Illyricis exercitibus præponerentur, impetravit. Jamque maturum scelus videbatur, Imperator omnium ignarus, paterni ejus amici occisi, prætorianæ cohortes, & Illyrici exercitus, quorum tum maxima vis, per licita, per illicita corrupti, ingens pecuniæ vis, cætera denique parando regno subsidia & instrumenta: cum subito patefacta conjuratio Perennio exitium attulit. (*Herodianus lib. 11.*) Guilielmus, qui postea Malicognomenum adeptus est, Siciliae, Apuliae, Calabriae Rex, Majonem quendam, patre ortum, qui Bari oleum vendere solebat, primum ab epistolis habuit, inde per gradus magnum Regni Nomo-

mo-

mothetam, & postremò Admiratum fecit. Animus Majoni erat sui obtegens, in alios criminator: arrogantia, avaritia, & cum conduceret, prodigientia, postremò libidine cuncta offendeat, ac polluebat: nec malis, bonisq; artibus mixtus: pravitate tantum & nocendi vi valebat. Hicigitur summam adipiscendi libidine agitatus, quo facilius voto potiretur, Hugonem Panormitanum Archi-episcopum, apud regem, apud proceres, & plebem variis artibus potentem consiliorum socium adsciscere statuit. Ne autem sceleris atrocitate deterreretur Hugo, dissimulatam regni cupidine, ignarum regem, impuberes ejus filios, pessimam regni conditionem facundem miserari Majo accepit. Amoto rege, pueros regno, & regnum pueris tuto servari posse. Ita salutis publicae curam ambitio obtentui sumpsit: & juramento firmata est scelesti actio. Sed quia florentes in aula proceres, & honestis consiliis locus moram cupitis affererebant: cunctos, quos adversos sibi fore putabat, vi, dolove corripere aggreditur. Regem palatio clausum calumniis & suspicionibus implet, saevitiam, immanitate imbuit: & praeterquam sibi & Hugoni omnibus aditum ad eum praeclusit: ut inde rumores de morte illius divulgati Sicilia & Apuliam universam seditionibus & turbis compleverint. Praecipuus erat inter proceres virtute & fide Gotfredus Montis Canosi Comes. Hunc ut ab Rege abaliena-

liena-

lienaret, Regi Neetum, naturâ & arte situque
 munitissimam, simul & amœnissimam sedem,
 cujus præfecturam habebat Gotfredus, ei eri-
 pere persuadet. Quâ injuriâ irritatus Gotfre-
 dus, ipse quoque rebellibus accessit. Sed po-
 steâ captum, orbatumque oculis, perpetuo
 carceri Rex addixit. Simon Polycastrensis Co-
 mes variis criminationibus oppressus in carce-
 re periit. Robertus Loricelti Comes, Robertus
 Surrétinus, Everardus Squillacensis, Guiliel-
 mus Elefinus, Boëmundus Tarsensis, Rober-
 tus Bovenfis, & plures alii variis petiti crimini-
 bus, & Everardus Squillacensis ob id tantum,
 quod Majonis consilia, & eorum, qui secesse-
 rant, desideria ad regem detulisset, vincti, & ex
 iis, nonnulli vita, alii oculis & linguâ priva-
 ti. Sublatis proceribus, Majo suæ factionis
 homines substituit. Simonem Sororium toti
 Apuliæ, & Neapolitanæ regioni, Stephanum
 fratrem regiæ classi præfecit. Proximum con-
 siliium fuit sacerdotes beneficiis, milites Italos,
 Longobardos, Francos donis, populum largi-
 tione, & per speciem clementiæ allicere: quos-
 dam pecuniâ, aut gratiâ juvare: inserere sæpius
 querelas, & ambiguos de Rege & nobilitate
 sermones, duriora Regis edicta molliori inter-
 pretatione mitigare: quæque alia turbamenta
 vulgi: denique eò vecordiæ procedere, ut dia-
 dema, aliaque regni insignia novo regno para-
 ta multis palàm ostenderet. Unde nova quo-
 rundam

rundam Apuliæ Magnatum in Majonis necem
 conspiratio exorta est. Calabri quoque hactenus
 immoti in turbas abierunt. Millus denique
 Majonis gener, Matthæus Bonellus, ipse quoque
 in partes clam transit, sed quò dissimula-
 ret defectionem, in aulam rediit. Nec minus
 interea de Rege tollendo Majo sollicitus erat.
 Verùm dùm de amovendo Rege, de filiorum
 ejus custodia, de thesauris servandis, de sedan-
 dis populi rumoribus, ipse & Hugo Archiepi-
 scopus consilium capiunt: tandem de thesau-
 rorum puerorumque custodia, quam uterque
 sibi deberi aiebat, contentio oritur: quæ in
 infestissimum utrinque odium desiit, & Majo-
 ni tandem exitiosa fuit. Febri decumbebat Hu-
 go: cui cum pro medicamento virus miscuisset
 Majo, neque dolus Hugonem lateret: iisdem
 artibus grassandum ratus hominem per bene-
 volentiæ speciem lectulo assidentem, & salu-
 berrimi medicaminis virtutem commendantem
 variis sermonibus in multam noctem detinet:
 & interea Matthæum Bonellum tempus pa-
 randæ diu cogitatæ rei advenisse per internun-
 cium monet. Igitur cum infectâ tandem re Ma-
 jo discessisset: per tenebras à Bonello & sociis
 excipitur, & lethali vulnere confossus trucidat-
 ur. Nec tamen morte ejus quies regno re-
 diit. Longus tragœdiæ subsequentiæ ordo est.
 Bonellus denuò à Majonis factione apud Re-
 gem delatus, & ad arma compulsus, nova Pro-
 cerum

cerum fœdera, Rex à conjuratis captus, & mox
à plebe Panormitanâ liberatus, direpta gaza re-
gia, Rogerius Regis filius, dum per fenestram
turris incauto prospectu caput exeret, sagittâ
percussus; Bonellus perpetuo mancipatus car-
ceri, procerum mors aut fuga, urbium ever-
siones, quæque alia solita regibus, qui mobilita-
te civium pulsi, arma per dominationem resu-
munt. Quæ omnia Thomas Fazellus, & Hu-
go Falcandus Hist. Siculæ scriptores latè exe-
quuntur.

Quod dixi ministros Principum commissa si-
bi negotia ita plerumque gerere, ut sui magis
commodi, quam domini rationem habeant,
Domitii Corbulonis, & Andreæ Auria sum-
morum Imperatorum exemplis comprobatur.
Corbulo nulla evidenti necessitate coactus ex-
ercitum Romanum à Tigranocertis deduxit:
deseruitq; per otium, quæ bello defenderat:
atque distulit arma, ut Vologeses hostis cum ali-
o, quâ cum Corbulone certaret: Corbulo me-
ritæ per tot annos gloriæ periculum non face-
ret. (*Tacit. XV. annal.*) Andreas Auria, quan-
quam ad Nicopolim prope Actiacum promon-
torium, anno à Christo nato M. D. XXXVIII.
certa spes esset vincendi classem Turcicam, con-
fligere tamen noluit. Amicitia illi cum Hari-
adeno Ahenobarba hostium Imperatore olim
in Gallia contracta: multa hinc inde commean-
tibus nunciis inter illos acta. Duæ rostratæ na-

E

ves

ves pridie quàm hostis se in conspectũ nostrę clas-
sis daret , vespere ex Ambracio sinu egressæ: qua-
rum una in Siciliam delata Panormi in portu
aliquandiu substitit , altera cum propè ad Au-
riæ prætoriam accessisset, postea se in sinum rece-
pit. Augebat suspicionem quod / Auria trire-
mium Hispanicarum malos , & antennas atro
colore infici mandaverat: scilicet ut à cæteris in-
ternoscerentur. (*Mauroten. V. histor. Venet.*)

¶ *Dubitare cogor , fato & sorte nascendi.*

Ut negari non potest , aliquos per virtutem sibi
ad honores gradum fecisse : ita quibusdam for-
tuna pro virtutibus fuit : & multis fata per ca-
sum & fortuita favorem aulæ conciliarunt. Ti-
berius vescebatur in villa, cui nomen spelunca
nativo in specu. Ejus os laspis repētē saxi ob-
ruit quosdam ministros ; hinc metus in omne
& fuga eorum qui convivium celebrabant. Se-
Seianus genu , vultuque & manibus super Ti-
berium suspensus , opposuit se incidentibus
atque habitu tali repertus est à militibus , qui
subsidio venerant. Major ex eo, & quanquam ex-
itiosa suaderet , ut non sui anxius cum fide audi-
ebatur. (*Tac. IV. Annal.*) Aliud exemplum ha-
bet in Jcone animorum Joan. Barclaius : Prin-
ceps, inquit, cum equo in itinere prolapsus affli-
cto latere febricula tentabatur. Quidam e-
aulâ tristi perculsoque , ut videbatur , vultu
tota nocte institit insomnis. Sive ars sive pe-
etas fuit, ita domini animum permulsit, ut ne
ma

mo deinde gratiosior haberetur. David Rizi-
us cantandi peritia primùm in aula Scotica in-
notuit. Qui nuper in Britannia sicarii manu
cecidit, Buchingamiæ Dux ob saltandi scien-
tiam à Jacobo Rege primùm in aulam, mox
penè in sceptri societatem adscitus est. Denique,
tali casu Concinus Mariæ Mediææ favorem, o-
pes, dignitates, & cætera virtutis præmia ob-
tinuit. Quærebat illa Regi sponso munus: e-
quum tota Italia generosissimum. Hunc in i-
psâ urbe Florentiâ Concinus habuit, obtulitq;
dono precium offerenti. Inde cum Lugdunò
cæteri ex Italicis Proceribus domum remitte-
rentur, ipse in familia Reginae retentus, per-
petuam ejus gratiam, sibi tamen postremò,
non sine aulae Gallicæ magno motu, exitiosam
habuit.

¶ *Non ignarus, quantum ex Rep. peteretur.*
ur.) Explicavi hunc locum ad lib. I. (*verbo*
pridem invisus &c) Illis addè, quod Guilelmus I. Si-
ciliæ Rex lege sanxit, ne Virginibus nobilibus
sine sua veniâ nubere liceat. (*Thō. Fazell. lib.*
XXVII. hist. Sicul.) Et Paulus IV. Pont. Joan-
næ Aragoniæ Ascanii Colunæ, qui Pontifici
hostis fuerat, uxori filias suas sine suo consen-
su elocare interdixit.

¶ *Pacem exuere: nostra magis avaritia*
&c.] Vehementer falli Principes, qui à di-
tibus civibus sibi periculum, ab exhaustis, &

E 2 ex.

ex carnificatis securitatem promittunt, clarissimè in notis ostensum est. Illa scitissimè illustrantur scitis Parasiti Plautini verbis in Menæchmis.

*Homines captivos qui catenis vincunt,
Et qui fugitivis servis induunt compedes,
Nimis stultè faciunt, meâ quidem sententia.
Nam homini misero si ad malum accidit malû,
Major libido est fugere & facere nequiter.
Nam se ex catenis eximunt aliquo modo:
Tum compediti januam limâ proterunt,
Aut lapide percutiunt clavum: nuga, sunt meræ.
Quem tu asservare rectè, ne aufugiat voles:
Esca atq; portione vincire decet.*

*Apud mensam plenam homini rostrum deliges,
Tum tu illi, quod edat, & quod potet, prabeas,
Suo arbitrato, & assatim cottidiè.*

*Nunquam adopol fugiet, tamen si capital fecerit.
Facile asservabis, dum eò vinclo vincies.*

Ita istæ nimis lenta vincla sunt escaria.

Quàm magis intendas, tantò adstringunt altius.

Præscripti ad hunc locum æquissimam cautionem ea tributi nomine exigere quæ quibusque locis vilissima habentur. Hoc modo Romani à Frisiis (Tac. hic) & Angliæ Reges ab Hybernis (Polyd. Virg. XIII. hist. Angl.) coriæ boum, & præterea Romani à Siculis frumentum, à Corfis ceram sumebant. Veneti à Justinopolitanis vinum, à Polanis oleum exigebant.

bant. (P. Marcell. in gest. duc. Venet.) Edgarus
Angl. Rex Ludovallo Vallorum Principi ve-
ctigalis nomine in annos singulos trice nos lupos
imperavit (Polyd. Virg. VI. hist. Angl.)

Ad Exempla illorum Principum, qui quod
frugalitatem & largiendi modum quendam
tenerent ad exercitus sustentandos & viros præ-
stantes præmiis afficiendos, cæteramq; regi-
am liberalitatem pecuniæ satis habuerunt, ad-
de, quod Henricus I V. Gall. Rex, ille, qui
initiô regni paulò ante Arquensem pugnam se
Regem sine regno, maritum sine uxore, mi-
litum Imperatorem sine pecunia dixerat, æra-
rium XVII. millionibus ditavit: & quod magis
mirêre, tantundem Augustus Saxonix Dux &
Electo compar sit.

Ad librum V. Annalium.

[*Dicax idem, & Tiberium acerbis facetijs*
&c.] Jocos, qui multum ex vero trahunt, a-
crè suis memoriã relinquere, quod dixi hîc, idem
à Macrobio in septimo Saturnalium asseritur
his verbis: Sunt scommata, quæ in superficie
habent speciem contumeliæ, sed interdum non
tangunt audientes, cum eadem, si obnoxio
dicantur, exagitent: ut contrà sunt, quæ spe-
ciem laudis habent, & personam audientis effi-
ciunt

E s ciunt

eiunt contumeliæ plenam. De priore genere prius dicã .L. Quintus Prætor de provincia nuper reverterat, observatâ (quod mireris Domitiani temporibus) præturæ maximâ castitate. Is cum æger assidenti amico diceret, frigidâ se habere manus, renidēs ille ait: Atque eas de provincia calidâ paulò antè revocasti. Risit Quintus, delectatusque est: quippe alienissimus à suspitione furtorum. Contra, si hoc diceretur male sibi conscio, & sua furta recolenti: exacerbasset auditum. Et quæ ibi plura in eundem sensum sequuntur.

Ad Librum VI. Annalium.

¶ *Ablata arario &c.*] Nihil magis commune est, quã ad militem alendum, ad urbes, & oppida munienda, ad vim fluminum coercendam, & cæteras publicas necessitates exigere, quod denique per vanitatem & luxum, atq; prodigiam consumant principes. Pauci sunt qui Athalaricum Gothorum Regem imitari velint: qui cum pecunia pro manibus reparandis extorta provincialibus, in alios usus adhibita diceretur, aut restitui illam, aut mania, si opus esset, refici scivit. Nimis enim inquit, absurdum est, spondere munitiones, & dare civibus execrabiles vastitates. (*Hiero. Rubens III. Hist. Raven.*)

¶ *Ue genus Arfacis ripam apud Euphra-*

tis cerneatur.] Maroboduus Suevorum Rex duo de viginti annos Ravennæ à Tiberio habitus, si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum ostentabatur (*Tac. II. Annal.*) Et Cn. Agricola, qui in Britannia exercitibus Romanis præsidebat, expulsam seditione domestica, unum ex Regulis Hybernica recepit, ac specie amicitiae in occasionem turbandarum illarum gentium retinuit. (*Tac. in Agr.*) *Cetera dixi ad hunc locum, & ad lib. I. verbo, cuncta inter se connexa.*

¶ *Consilij & astu res externas moliri.*] De suspecta Proceribus Germaniæ Imperatorum potentiâ satis multa ad hunc locum dixi. Porro, quanquam Pontificis autoritas omnibus Italiæ Principibus sacrosancta est: tamen ob familiarẽ, quam in Notis attigimus, Regibus æmulationem, nec illi augeri pontificiam ditionem æquis ferunt animis. Et Hisp. quidem Rex non potest non expavescere potentem Pontificem: non modo, quod inter vicinos & accolas odiorum bellorumque causæ facilè exardescunt: sed &, quod injuriis laceffisse Papas conscius sibi fit, vindicemq; metuat: nec ignoret, exosam esse Italis Hispaniensem dominationem: eamque à nullo subverti promptiùs posse, quam à Pontifice. Venetis quoque nulla potentia placet, quæ nimia est: & arbitrium rerum Italicarum, quod nunc vel soli, vel cum Pontifice conjunctum

E s ha

habent, in alium, quicumque tandem is sit, transferri nollent. Denique agrum Rhodiginum tenent, partem olim ditionis Ferrariensis, atque adeo Pontificiæ. Magnus Hetruriæ Dux undique ditione Pontificis circumcluditur & Papas in quædam Hetruriæ loca, in quibus est Burgus S. Sepulcri: Jura quædam antiqua sibi asserere, ignorare non potest. Reliqui, minorum, ut ita dicam, gentium Principes, ac Respub. præsentem rerum statum amant, & unius prævalidas vires, quibus utiq. in prædam cõcessuri essent, magnoperè verentur. Ad eundem locū hunc dixi, plerosque Principes opinari, bello inter Hispanū, & Batavos, suā salutem contineri: illoque velut necessariō cauteriō nimias Hispaniæ Regis opes egeri. Sanè Elisabetha Angl. Regina, totō regni tempore vel patrocini, vel fæderis prætextu constantissimè Batavos tutata est. Suetiæ Rex, quanquam nihil ab Aursionensi sperare posset, tamen eodem Austriacæ potentiaæ metu spretis ingentibus Philippi II. Regis promissis, ei magnorum navigiorum, quibus abundabat, usum denegavit, ob eandem causam semel atque iterum Austriaci Principes à Comitibus Poloniæ rejecti sunt: ne accedente ad Bohemiam & Ungariam, tam latè patente regno, ejus beneficio Gedani potentes, interdicto cõmerciō, negatoque frumento, ad officium Batavos cogèrent.

Quam

¶ *Quàm si qui internorum, &c. Mini-
stri sceler. &c.* Notavi alibi in externum mili-
tem has cautiones, I. Numerò inferior sit ex
nostris civibus lectò milite: ut hujus metu dis-
ciplinam pati discat. II. ductores accipiat ex
nostris, quorumq; nobis explorata fides sit.
III. Castris contineatur: & in acie virtutem o-
stendat: præsidia & loca munita civium fidei
concredantur. IV. Aut si urbium custodiam il-
lis quoq; committere necessitas siadeat, vi-
gílias nunquam soli, sed civibus permixti obe-
ant. V. Stipendia eis justò tempore & maximè
posito bello solvantur, ne magno cum subjecto-
rum damno manendi prædandiq; occasionem
& prætextum inveniant.

¶ *Ac si statim interiora, ceterasq; natio-
nes petivisset, oppressa. &c.]* Turbasset hostes
Tyridates, junxisset se amicis, firmasset dubios,
& qui ad inimicos inclinabant mutare consilia
coacti fuissent. Nunc assidendo castellum hosti
spacium dedit arma virosq; cogendi: & amicos
prodidit, & qui ad ipsum transissent, si tutò li-
cuisset, nunc metu subsistere, & nihil movere
adacti sunt. Barbarorum impetus acres cuncta-
tione languescunt, aut in perfidiam mutantur.
(*Tab. XII. Annal.*) Et deniq; generaliter dicen-
dum est, meliori plerumq; conditione esse, qui
invadit hostem, quam qui sustinet. Nam &
pulsu sonituq; ac nube ipsa operit, ac superfun-

E 6 dit

dit, & turbat omnia, disuicitq;, qui aggreditur, & proventus regni nervumq; belli gerendi adimit hosti: fruges, & agrorum reditus, aut in suum ipse usum vertit, aut quo magis incommodet, corrumpit: iis quos in regno infensos habet hostis, occasionem præbet jungendi socia arma: denique aut vincit, aut parvo cum damno rerum suarum vincitur: maximè ubi procul à domo bellum geritur.

[Consilium, cui impar erat, fato permisit.]

Sæpè desperatis rebus tempus medetur, & quæ ineluctabilia videbantur, fatum, & fortuna confecta dederunt. Florentini non semel in perdendæ libertatis articulo erant: cum salus, unde minus sperabatur, affulsit. Ut cum Castrutius Castracanus subitâ morte sublatus: iterum, cum Henricus Luxenburgus Imp. Bonconventi, & alio tempore, cum Gregorius Pontifex Serezanæ extinctus est. In eadem felicitatis parte ponenda fuit Joh. Galeatii ducis Mediolanensis mors: & quod Albericus Cuneus, cum mox urbis potens futurus videretur, majore rerum necessitate in regnum Neapolitanum avocatus est. Alphonsus itidem Aragonius cum potiendæ Genuæ, quam obsidebat, haut dubiâ spe teneretur, morte suâ Genuensibus victoriam peperit. Superioribus annis quorundam Imperii Principum consiliis & molitionibus Henricus IV. Franciæ Rex, Cæsareo nomini & fastigio

stigio destinabatur. Consilii hanc fuisse seri-
em ajunt. Dignierius Allobrogum duci, Ve-
netisq; & Liguribus junctus, Mediolanensem
ducatū, deinde quicquid restitisset, violentiā
disjecto, Hetruscis, Romanisq; supplementis
adjunctis Neapolim & Siciliam invadere debe-
bat. Ipse Rex copias, quibus Catalaunici Cam-
pi horrebant, in duos exercitus divisurus erat.
Unum Mauritio Naslovio, alterum sibi reser-
vabat: quorum ille Alberto Archiduci bellum
illaturus, hic Britannicis auxiliis robustior
Walliæ Principe ductore ad Imperium propera-
bat. Anhaltinus Princeps, Marchio Bran-
deburgus, alii regem in Lotharingiæ finibus ma-
gno cum exercitu suscipere debebant. Pul-
cherrimus hominum & fortunæ in Henticum
consensus videbatur: cum ille improvise, &
sanè nefario vulnere orbem fœderatorūq;
spes destituit. Quæ addi debent iis,
quæ alibi de humanæ pruden-
tiæ incertitudine disserui.

76

NEPAGELLÆ
QUAEDAM VACARENT,
HONORIFICA DE TACI-
TO TESTIMONIA QUÆDAM
adjungere visum est.

Plinius jun, lib. 2. Epist. 1.

Laudatus est Verginius à Consule Corne-
lio Tacito. Nam hic felicitati ejus supremus
cumulus accessit, laudator eloquentissimus.

In eodem libro epist. 11.

Respondit Cornelius Tacitus eloquentis-
simè, & quod eximium orationi ejus inest, *σε-
μνός.*

Idem lib. 7. epist. 33. ad Tacitum.

Auguro, nec me fallit augurium, histori-
as tuas immortales futuras.

Flavius Vopiscus in Imp. Marco
Claudio Tacito cap. 10.

Cornelium Tacitum, scriptorem historiae
Augustae, quod parentem suum eundem diceret,
in omnibus bibliothecis collocari jussit: & ne
lectorū incuria deperiret, librum per annos sin-
gulos decies scribi publicitus in archivis jussit,
& in bibliothecis poni.

Sidonius

Sidonius Apollinaris in panegyricis
ad Anathemium.

*Qua Crispus brevitare placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quintilianus,
Qua pompa Tacitus nunquam sine laude loquendus.*

Idem in Epigram.

*Et te qui brevitare Crispe polles:
Et qui pro ingenij fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.*

Andreas Alciatus J. C. in epist. ad
Galeacium Vicecomitem.

Ut cæterorum historicorum laudi
detrahere nihil ausim: ita Cornelium Tacitum
nulli cedere constanter affirmo. Cer-
tat sermonis gravitas cum elegantia, ma-
vultq; aliqua animo lectoris cogitanda
relinquere, quàm longis eum narrationi-
bus oneratum dimittere. Qua ratione fit,
ut tametsi delicatioris stomachi lectorem,
ejus nunquã satietas capiat, cū hujusmodi
viris etiam lactea Livii ubertas plerumq;
fastidio sit: ut, sicut illi non nisi inepte ali-
quid addideris, ita huic non nisi temere
quicquam detraxeris.

*Iustus Lipsius in Dedicatione Taciti, ad
Imp. Maximilianum II.*

Acer scriptor, Dii boni, & prudens: &
quē si unquam in manibus hominū
versari utile fuit, his certe temporibus, &
hac scena rerum expediat. Hic mihi qui-
que Principum aulas, Principum interio-
rem vitam, consilia, iussa, facta cōsideret,
& obvia in plerisque nostrorum temporū
similitudine, ab iisdem causis Pares exitus
animo præcipiat. Invenies sub tyranni-
de adulationes, delationes, non ignota
huic seculo mala: nihil sincerum, nihil
simplex, & nec apud amicos tutam fidem:
frequentatas accusationes majestatis, uni-
cum crimen eorum qui crimine vacabāt,
cumulatas illustrium virorum neces, &
pacem quovis bello sæviorem. Accedit
genus ipsum sermonis minimè sordidum
aut vulgare, distinctum crebris & nescio
unde ex abdito erutis sententiis, quas vel
veritate, vel brevitate, vicem oraculi pos-
sis accipere.

Idem in allocutione iterata.

Magnus

Magnus scriptor est (Tacitus) & qui proprie facit magnis: id est, iis qui tractant Reipub. clavum, aut à Consiliis monitisque tactanti adsunt. Quæ pars prudentiæ est, militaris sive civilis: quis affectus hominum, etsi occultus: qui casus aut eventus rerum, quos iste non palàm aperit, aut sub velo ostendit? Audeo & debeo asserere, hunc hominem videri in alta quadam specula rerum humanarum fuisse: & illinc gnarum scientemque proclamare, Hoc cave, hoc facito: Juvabit, aut lædet: Ille & ille effectus erit. &c. Non est in Græcis, aut Latinis, & fidenter dicam, non erit, qui prudentiæ omnigenæ laude huic se cõparet: adeò non veremur, ne quis anteponat. Singulæ paginæ, quid paginæ? singulæ lineæ, dogmata, consilia, monita sunt: sed brevia sæpè, aut occulta, & opus sagace quadam mente ad odorandum & assequendum. &c.

*Joannes Mariana lib. 2. cap. 6. de Re-
gis institut.*

TACITUS horrida oratione atque spi-
nosâ

noſa, ſed argutâ in primis, magnum rerum
 theſaurum tegit, conſilia Principum, ar-
 tes fraudesque aulae. In alienis periculis
 & malis, quaſi in ſpeculo, noſtrarum re-
 rum imaginem contemplari licebit. Ido-
 neus auctor quem nunquam Principes,
 nunquam aulici, deponant de manibus
 die noctuque verſent.

Joan. Ovvenus lib. 2. epigr. 157.

*Veracem fecit probitas, natura ſagacem,
 Obſcurum brevitâs te, gravitasq; brevem*

F I N I S.

Lit. Rom. B.

4084

